وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی

زانکۆی سەلاحەددین/ کۆلێژی ئاداب

بـەشـی کۆمـەڵناسـی

دەرسگوتاری:

چاكسازی تاوانباران

قۆناغی چوارەمی بەشی کۆمەڵناسی

ماموٚستایی بابەت:

پ.ی.د. زانا أحمد پیرداود

م. ی. روستم صابر مصطفى

پێرست (ناوەڕۆك)

لاپەڕە	ناونیشان
١-٣	پێرست (ناوەڕۆك)
	پێداویستییەکانی کاری چاکسازی لەبەندیخانەکان
	أ: پێداویستییە ناوەکییەکانی کاری چاکسازی لەبەندیخانەکان
	یەکەم: پرۆگرامی پێشوازی:
	١- پشکنین: (پێناسە، گرنگی، جۆرەکانی پشکنین: پزیشکی بایلۆجی، عەقلی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، ئەزموونی، قۆناغەکانی پشکنین)
	٢- پۆلێنکردن: (پێناسە، گرنگی، جۆرەکانی دابڕاندن: ڕەگەز، تەمەن، ماوەی سزای ڕابردووی تاوانبار، تەندروستی، سەرکۆنەکردن، سیستەمەکانی پشکنین و پۆلینکردن).
	دووەم: پرۆگرامی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی: (پێناسە، بنەماکانی، ١- ڕێگاکانی خزمەتی تاك، پرۆسەی پێشوازی تاوانباران، یارمەتیدانیان بۆ رووبەڕوبوونەوەی گرفتەکانیان، چۆنیەتی چارەسەرکردنی گرفتەکانیان، ٢- ڕێگاکانی خزمەتی بە کۆمەڵ و ئەنجامەکانی، ٣- ڕۆڵی پیشەیی توێژەری کۆمەڵایەتی لەبواری ڕێکخستنی کۆمەڵگا لەناو بەندیخانە).
	سێیەم: پرۆگرامی خزمەتگوزاری تەندروستی: (گرنگی، أ- شێوازی خۆپاراستن: ١- شوێن و بینایەی دامەزراوەی چاکسازی، ٢- خواردەمەنی، ٣- پاکوخاوێنی بەندکراو، ٤- چالاکی وەرزشی، ب- شێوازی چارەسەرکرد: ١- پشکنینی بەندکراو، ٢- چارەسەری بەندکراو. ڕۆڵی پزیشك لە دامەزراوە چاکسازاییەکان).
	چوارەم: پرۆگرامی کارکردن: (مەبەستەکانی، گرنگی، مەرجەکانی، سیستەمەکانی).
	پێنجەم: پرۆگرامی فێرکردن: گرنگی، جۆرەکانی فێرکردن: أ/ فێرکردنی گشتی، ب/ فێرکردنی هونەری، شێوازەکانی فێرکردن: أ- وانە وتنەوە، ب- کتێبخانە، ج- ڕۆژنامە، د- چالاکی ڕۆشنبیری و ڕابواردن.
	شەشەم: پرۆگرامی پەروەردەی ئایینی و ڕەوشتی: (پەروەردەی ئایینی و پەروەردەی ڕەوشتی).
	حەوتەم: پرۆگرامی سزای تەمبێکردن و پاداشت: أ/ سزای تەمبێکردن (گرنگی، مەرجەکانی)، ب/ پاداشت (گرنگی، جۆرەکانی)
	هەشتەم: پرۆگرامی پەیوەندی بە جیهانی دەرەوە: (گرنگی، جۆرەکانی، سەردان،

لاپەڕە	ناونیشان
	پەیوەندی تەلەفۆنی، مۆڵەتی خێزانی، ئامرازەکانی ڕاگەیاندن).
	ب: بینایەی بەندیخانە: گرنگی، مەرجەکانی: أ/ شوێنی بینایەی بەندیخانە، ب/ پێکهاتەی بینایەی بەندیخانە، ج/ قەبارەی بینایەی بەندیخانە.
	ت: سیستەمی بەڕێوەبردنی دامودەزگا سزاییەکان
	چ: پێداویستییە دەرەکییەکانی کاری چاکسازی:
	١/ سیستەمی ئازادکردنی ئازادی مەرجدار (پێناسە، گرنگی، مەرجەکانی).
	٢/ پرۆگرامی چاودێری دوایینە (پێناسە، گرنگی، شێوەکانی).
	سەرچاوەکان

پێداویستییەکانی کاری چاکسازی لە بەندیخانەکان

أ: پێداویستییە ناوەکییەکانی کاری چاکسازی لە بەندیخانەکان

ئامانجی سەرەکی سزای زەوتکردنی ئازادی لە سەردەمی ئەمڕۆ چاکساری بەندکراو و ڕاهێنانیەتی، لە ماوەی بەندکردنی بۆ ڕووبەڕووبونەوەی ژیان دوایی جێ هێشتنی بەندیخانە بە دەروون و بەهایەکی کۆمەڵایەتی بەرزەوە، بەتوانایەکی جەستەیی و عەقڵی گونجاو، تا بتوانێ پشت بە خۆی ببەستێ بۆ دەستەبەرکردنی پێداویستییەکانی ژیانی و توانای هەڵگرتنی لێپرسراویەتی و ڕێزی یاساشی هەبێت.

بۆئەوەی بەندیخانە توانای هەبێت بە شێوەیەکی سەرکەوتوو ئەو ئامانجانەی سەروو جێبەجێیان بکات، ئەمەش پێویستی بە بوونی کۆمەڵێك لە پرۆگرام یان شێوازی مامەڵەی چاکسازییە، ئەو شێوازانەش جۆراو جۆرن وەك خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی و تەندروستی و پرۆگرامی فێربوون و پرۆگرامی ئاینی و ڕەوشتی و کارکردن و پرۆگرامی پەیوەندی بەجیهانی دەرەوە و پرۆگرامی سزاو پاداشت... هتد .

لەبەرئەوەی توانای چاکسازی و ڕاهێنانی بەندکراوان جیاوازە و هۆکاری تاوانیشیان جیاوازە، بەپێی جیاوازی کەسایەتی و تایبەتمەندییەکانیان، ئەوە پێویستی بە پشکنینی گشت بەندکراوانە لە ڕووی عەقڵی و دەروونی و جستەیی و کۆمەلایەتی بەمەبەستی دەستنیشانکردنی شێوازی مامەڵەی چاکسازی گونجاو و پێویست بۆ هەریەکێکیان و پۆلێن کردنیان و ئاراستەکردنیان بۆ بەندیخانەی بەشی شیاو، ئەمەش پێویستی بە هێزێکی مرۆیی مەشق پێکراو و ڕاهێنراو هەیە تا ئەو شێوازانەی کە لە سەروو باسکرا بەشێوەیەکی زانستی و هونەری جێبەجێبکات، لە کۆتاییدا پێویستە بینایەك هەبێت کە هەموو مەرجە تەندروستی و هونەرییەکانی تیایدا بێت.

یەکەم: پرۆگرامی پێشوازی (پشکنین- پۆلێن کردن):

١- **پشکنین:** لەبەرئەوەی تاوان بەرهەمی فاکتەری ناوەکی و دەرەکییە، وە جێبەجێکردنی سزا مەبەستی ڕاهێنانی بەندکراوە لە ڕێگای نەهێشتنی فاکتەرەکانی تاوان، وە هیچ ڕێگایەکمان نییە بۆ ئاشکراکردنی ئەو فاکتەرانە تەنانەت پشکنین نەبێ، بۆیە پێویستە گشت بەندکراوان پشکنینیان بۆ بکرێت بەمەبەستی ئاشکراکردنی هۆکارەکانی تاوانکردن لەلایەك، دۆزینەوەی ڕێگاکانی ڕاهێنان و چاکسازی لەلایەکی تر.

پێناسەی پشکنین: توێژینەوەیەکی زانستییە بۆ کەسایەتی بەندکراو لە هەموو لایەنە تاوانکاریە جیاوازەکانی بۆ گەیشتن بە کۆمەڵێك زانیاری کە ڕێگا دەدات بەجێبەجێکردنی سزای زەوتکردنی ئازادی بەشێوەیەکی ڕاست و دروست، واتا پشکنین ڕێگە خۆشکەرە بۆ دەسنیشانکردنی پرۆگرامی چاکسازی کە

ئامانجەکەی لابردنی مەترسی بەندکراوە لەسەر کۆمەڵگا و هەروەها گەشەکردن بەتواناکانی ڕاهێنانی و ئامادەکردنی بۆ گەڕانەوە بۆ کۆمەڵگا.

هەروەها پشکنین دەستنیشانی ڕادەی شیاوی بەندکراو دەکات بۆ ئازادکردنی مەجدار، جگە لە ئاشکراکردنی کێشە و گرفتەکانی بەندکراو و چۆنیەتی چارەسەرکردنیان، و چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی مەرجێکە بۆ جێگیری بەندکراو وەڵامدانەوەی بۆ پرۆگرامەکانی چاکسازی، بۆئەوەی پشکنین ئامانجەکانی خۆی جێبەجێ بکات دەبێت ئاراستەی کەسایەتی بەندکراو بکرێت و لەبەرئەوەی فاکتەرەکانی تاوان ڕەنگە ناوەکی بن، جا پێویست دەکات پشکنینی پزیشکی بۆ بەندکراو بکرێت، ڕەنگە فاکتەرەکانی دەرەکی بن جا ئەمەش پێویست دەکات توێژینەوە بۆ لایەنە کۆمەڵایەتییە کەسایەتیەکەی بکرێت، پێویستی چاکسازی وا دەخوازێت بەردەوام بێت بۆ پشکنینی ئەزموونی کە فەرمانبەرە کارگێرییەکان جێبەجێی دەکەن.

جۆرەکانی پشکنین:

١/ پشکنینی پزیشکی :

ئەو جۆرە پشکنینە ئاراستەی باری تەندروستی بەندکراو دەکرێت لەلایەنی جەستەیی و عەقلی و دەروونی بۆ ئاشکراکردنی ئەو نەخۆشیانەی ئەگەری لێدەکرێت ڕۆڵیان بینیبێت لە دروستبوونی تاوانەکان و لەهەمان کات بەربەستێك دەبن لە بەردەم ڕێگاکانی ڕاهێنان لەدوا ڕۆژ ئەگەر بەشێوەیەکی چاك چارەسەر نەکرێت.

جۆرەکانی پشکنینی پزیشکی:

أ- **پشکنینی بایلۆجی:** مەبەست لەم پشکنینە پزیشکییە گشتییەیە کە بۆ بەندکراو دەکرێت بۆ ئاشکراکردنی سروشتی جەستەی بەندکراو و ڕادەی لەش ساغی و وەسفکردنی نەخۆشییەکان ئەگەر بوونی هەبوو لەگەڵ دانانی ڕێگای چارەسەرکردنیان، ئەو جۆرە پشکنینە گرنگییەکی زۆری هەیە بۆ دەستنیشانکردنی پرۆگرامی مامەڵەی چاکسازی، چونکە لەلایەکەوە ئاشکرای ئەو نەخۆشیە جەستەیی و ئۆرگانیانە دەکات کە بەربەست دەبن لە بەردەم ڕێگاکانی ڕاهێنان جا هەوڵ و کۆششەکان ئاراستە دەکرێت بۆ چارەسەرکردنیان، لەلایەکی دیکەوە ئاشکرای تایبەتمەندییە تەندروستیەکانی بەندکراو دەکات کە ڕەنگە پێویستی بەجۆرێکی تایبەت بێت لەمامەڵەکردن، یان ئاراستەی دەزگایەکی تایبەتمەند بکرێت بۆ نەخۆشیەکەی یان پێویستی بە جۆرێکی تایبەت بێت لە کارکردن.

ب- **پشكنینی عـەقڵی:** ئـەم جۆرە پشـكنینە ئاراسـتەدەكرێت بـۆ ئاشـكراكردنی بـاری عـەقڵی و ئاسـتی ژیـری و زیرەكی بەندكراو، گرنگی ئـەو پشـكنینەش لەوەدایـە كـە گونجانێـك دروسـت دەكات لـەنێوان توانـای عـەقڵی بەندكراو و ئەو شێوازانەی مامەڵەی چاكسازی كە بۆی دادەنرێت كـە ڕەنگـە ڕەوانـەی دەزگایـەكی تایبـەت بكرێت بـۆ ڕێزپـەڕەكان، ئـەو جۆرە پشـكنینەش ڕێگا دەدات بەپێدانی زانیـاری بـۆ دەسـتەی بـەڕێوەبردنی بەندیخانـە سـەبارەت بـە ڕەفتـاری چاوەڕوانكراو لـە بەنـدكراو كـاتی جێبـەجێكردنی شـێوازەكانی مامەڵەی چاكسـازی بەسـەریدا، ئەمـەش ڕێگـا دەدات بـە مامەڵـەكردن لەگـەڵ بەندكراوەكـە بەشـێوەیەكی دروسـت و زانستیانە، ئەو جۆرە پشكنینە لەسەردەمی ئەمرۆ گرنگیەكی زۆری هەیە لەبەر پێشكەوتنی ڕۆڵی پزیشكی عەقڵیەوە، چونكە ڕۆڵەكەی تـەنیا چارەسـەركردنی نەخۆشییە عەقڵییـەكان نییـە، بـەڵكو دەستنیشانكردنی شـێوازی مامەڵـەی چاكسـازییە كـە پەیوەنـدی بـەتوانای عـەقڵی بەنـدكراو هەیـە. پسـپۆڕی دەنیمـاركی (سترۆپ)دەڵێ ڕۆڵی پزیشكی عەقڵی سەبارەت بە بڕیارلەسەردروان توێژینەوەی توانـای ڕاهێنـان و چۆنیەتی گەشەكردنی.

ج- **پشكنینی دەروونی:** ئەو پشكنینە توانای ئاشكراكردنی ئەگەری ئەو نەخۆشییە دەروونیانـەی هەیـە كەتوشی بەندكراو دەبن، ڕێ لە ڕێگایەكانی چاكسازی و چارەسەركردنیان دەگرن، لەهەمان كـات ڕنگـە ڕۆڵیـان بینیـوە لە دروستبوونی تاوانەكە، كـە پێویسـتە چارەسـەر بكرێت، چـونكە چارەسـەركردنیان دەبێتـە هـۆی لابردنـی مەترسی تاوانی لە كەسایەتی بەندكراو لەلایەكەوە، نەهێشتن و لەناوبردنی فاكتەرەكانی گەڕانەوە بـۆ تـاوان لەلای تاوانبار لەدواڕۆژ لەلایەكی ترەوە.

٢/ پشكنینی كۆمەڵایەتی :

بریتییـە لەتوێژینـەوەی ژینگـەی كۆمەڵایـەتی تاوانبـار بەتایبـەتی پەیوەندییـە خێزانیـەكانی، جا ئـەو پەیوەندییـە لەگـەل بـاوكی بێـت یـان دایكی یـان بـراو كـەس و كـاری بێـت، هـەروەها بـارودۆخی لـەناو ناوەنـدە كۆمەڵایەتیەكـەی كەتیایـدا ژیـاوە و پەیوەنـدی بەهاوەڵـەكانی لەشـوێنی كاركردنـدا و ئاسـتی ئـابووری و پلـە كۆمەڵایەتی و لایەنە ڕۆشنبیریەكەی...هتد.

ئامانج و **مەبەستی پشكنینی كۆمەڵایەتی چییە؟**

١- ئاشكراكردنی ئەو فاكتەرە كۆمەڵایەتیانەی ڕۆڵیان بینیوە لەدروستبوونی تاوانەكە.

٢- ئاشكراكردنی توانای ئاوێتەبوونی بەندكراو و دووبارە گونجانی كۆمەڵایەتی لەگەڵ كۆمەڵگا.

٣- هەوڵێك بۆ گەیشتن بە دیاركردنی ئەو كێشەو گرفتە كۆمەڵایەتیانەی بەندكراو پێوەی دەناڵێنێت و چارەسەركردنیان ، كە چارەسەركردنی مەرجێكە بۆ جێگیری دەروونی لەكاتی جێبەجێكردنی سزایی زەوتكردنی ئازادی.

٣- **پشكنینی ئەزموونی:**

ئەو پشكنینە، توێژینەوەیەكە دەستەی كارگێری ئەنجامی دەدات لەرێگای تێبینی هەڵسوكەوت و رەفتاری بەندكراو لەكاتی جێبەجێكردنی سزای زەوتكردنی ئازادی بەتایبەتی هەڵوێستی بەندكراو بەرامبەر بە دەستەی بەرێوەبردن و پەیوەندی بەبەندكراوەكانی دیكەو، رادەی پابەندبوونی بە رێسا و یاساكانی بەندیخانە و ئەو پرۆگرامانەی كە بۆی دەستنیشانكراوە.

قۆناغەكانی پشكنین:

١- **قۆناغی یەكەم:** قۆناغی دابرانی بەندكراوە یان جیاكردنەوەیەتی لە بەندكراوەكانی تر و دانانی لە ژوورێكی بە تەنیا بۆ ئەنجامدانی پشكنینی هونەری، واتا پشكنینی جەستەیی و عەقڵی و دەروونی و كۆمەڵایەتی، گرنگی جیاكردنەوە و دابرانەكە لەوەدایە تا بەندكراو كاریگەری بریار لەسەردراوەكانی تری لەسەر نەبێت و كەسایەتیەكەی روون بێت و زانیارییەكانیشی راست بێت.

٢- **قۆناغی دووەم:** قۆناغی كۆكردنەوەی بەندكراوە لەگەڵ بریار لەسەردراوەكانی تر، بەمەبەستی ئەنجامدانی پشكنینی ئەزموونی.

٣- **قۆناغی سێیەم:** قۆناغی خستنەروو و شیكردنەوەی ئەنجامەكانی پشكنینی هونەری و كارگێریەوە، ئاڵوگۆركردنی زانیاری لەنێوان پسپۆران و دەستەی كارگێری بۆ دەستنیشانكردنی شێوازی مامەڵەی چاكسازی گونجاو و پێویست بۆ بەندكراو، بەمەرجێك نوێنەری دادگا لەو قۆناغە بەشدار بێت بۆ دەستنیشانكردنی بارودۆخی یاسایی بەندكراو لەكاتی جێبەجێكردنی سزا.

بۆئەوەی ئێمە بزانین تاچەند كەسایەتی بەندكراو گۆرانی بەسەر داهاتووە و بۆ زانینی رادەی گونجان و شیاوی ئەو پرۆگرامانەی كە لە بەندیخانە بۆی دەستنیشانكراوە، دەبێ پشكنین بەردەوام بێت بەدرێژایی ماوەی سزای زەوتكردنی ئازادی بەشێوەی خولی ئەنجام بدرێت، چونكە رەفتاری مرۆڤ گۆرانی بەسەر دادێت و پێشكەوتن بەخۆیەوە دەبینێ كاتێك كە پرۆگرامی چاكسازی بەسەردا جێبەجێدەكرێت، هەروەها ئەو

بەدواداچوونە یاخود بەردەوامی پشکنین سودی هەیە بۆ هەڵسەنگاندنی ڕاست و دروستی ئەنجامەکانی پشکنینی یەکەم کاتێك دەردەکەوێت پێویستی بە چاککردنە یاخود گۆڕانە، ئەمەش دەبێتە هۆی گۆڕینی پرۆگرامەکان و جۆری بەندیخانەکان.

٢- پۆلێنکردن:

بریتییە لە دابەشکردنی بەندکراوان بۆ چەند کۆمەڵێکی لێکچووی هاوشێوە لەڕووی ڕەگەز و تەمەن و جۆر و سروشتی تاوان و جۆری سزا و ماوەکەی و گەڕانەوە و ڕەوشی تەندروستی دەروونی و عەقڵی و جەستەیی و ڕەوشی کۆمەلایەتی و تواناکانی ڕاهێنان، لە ڕێگای دابەشکردنیان بۆ بەندیخانە هەمەجۆرەکان لەناو بەندیخانە بۆ بەشی دیاریکراو، دەچێتە ژێر مانای پۆلین کردن، دەستنیشانکردنی مامەڵەی چاکسازی و چاککردنەوەی بەپێی ئەو گۆڕانکاریەی کە بەسەر کەسایەتی بەندکراو دادێت.

واتا پۆلێنکردن بریتییە لەدابەشکردنی بەندکراو بۆ چەند کۆمەڵێك بەمەبەستی دیاریکردنی جۆری بەندیخانە و شێوازی مامەڵەی شیاو. ڕێسای کەمترین مامەڵەکردن لەگەڵ تاوانبار کە لەساڵی ١٩٥٥ لەلایەن نەتەوە یەکگرتوەکان دەرچوو کە (دەڵێ ئامانجی پۆلێنکردن بریتیە لە جیاکردنەوەی ئەو تاوانبارانەی کە ئەگەری لێ دەکرێت کاریگەری خراپی هەبێ لەسەر ئەوانی تر بەهۆی ڕابردووی تاوانیان).

ئەو پرۆگرامانەی کە لەڕێگای سیستەمی پۆڵێن کردنەوە بۆ بەندکراوان دادەنرێت پشت بەئەنجامەکانی پشکنین دەبەستێت (ئەم بابەتانەش لەخۆ دەگرێت)؟

١- پلەی پاسەوانیەتی، ٢- دەستنیشانکردنی بەندیخانەی شیاو، ٣- بڕی ئەو خزمەتگوزارییە تەندروستی و کۆمەلأیەتییەی کە پێویستی پێی هەیە، ٤- دەستنیشانکردنی ئاستی فێربوون و ڕۆشنبیری زیاد کە ڕەنگە پێویستی پێی هەبێت، ٥- دەستنیشانکردنی پەروەردەی ئاینی و ڕەوشتی کە کاری تێدەکات، ٦-دەستنیشانکردنی ئەو کارەی کەلەگەڵیان گونجاوە، ٧- چۆنیەتی بەسەربردنی کاتی بەتاڵی لەبەندیخانە، ٨- ڕادەی بەشداریکردنی لە چالأکییە هونەری و وەرزشییەکان کە لەگەڵ توانا و تایبەتمەندی حەز و ئارەزووەکانی بگونجێت، ٩- دەستنیشانکردنی ڕێگاکانی کۆنترۆڵکردنی ڕەفتاری بەندکراوان لە بەندیخانە، ١٠- دەستنیشانکردنی ئامرازەکانی ڕێکخستنی پەیوەندی بەجیهانی دەرەوە.

پرسیار/ لەبەرچی هەوڵ و کۆششەکانی پۆڵێن کردن ئاراستەی بەندکراو دەکرێت کەماوەی سزایان درێژە یان گونجاوە؟

١- توانای بەندیخانە لەڕووی ماددی و هونەریەوە سنوردارە، ڕەنگە ڕێگە نەدات بۆ ئەوەی هەموو بەندکراوان پۆڵین بکرێت.

٢- ڕێوشوێنەکانی پشکنین و پۆلێنکردن کاتی دەوێت، جا ئەگەری لێدەکرێت ماوە نەمێنێت بۆ جێبەجێکردنی پڕۆگرامەکان بەسەر بەندکراوە ماوە سزا کورتەکاندا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا جیاکردنەوە لە بەندکراوەکانی تر (ئەوەی ماوەی سزاکەیان درێژە) تا کاریگەری خراپیان لەسەر نەبێت.

پۆلێنکردن لە سیستەمی نوێدا بە پێی چەند پرانسیپێك (بنەمایەك) بەندکراو دابەش دەکات:

١- **جیاکردنەوە لەسەربنەمای ڕەگەز:** مەبەست لە جیاکردنەوە لەسەر بنەمای ڕەگەز، دابڕانی ئافرەتەکانە لەپیاوەکان، واتا جیاکردنەوەی ڕەگەزی مێینە لە نێرینە لە بەندیخانەکان، گرنگی ئەو جۆرە جیاکردنەوە و دوورکەوتنەوەیە لە تێکەڵبوونی ئەو دوو ڕەگەزە تاکو پەیوەندی سێکسی و ناشەرعی لە نێوانیاندا دروست نەبێت لە بەندیخانەکان.

لێرەدا پێویست دەکات دەزگای چاکسازی ئافرەتان لەلایەن کارمەندی ئافرەتەوە بەڕێوە بچێت، ئەمە جگە لەوەی مەرجێکی نێودەوڵەتییە کە لە (ڕێسای لانی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراواندا ئاماژەی پێکراوە)، هەروەها ئەمەش پێویست دەکات ئەو پرۆگرامانەی چاکسازی کە بۆ ئافرەتان دەستنیشان دەکرێت دەبێت لەگەڵ تایبەتمەندییەکانی ئافرەت و توانای جەستەیی و سروشتی ڕەگەزەکەی بگونجێت، ئەمەش یەکێك لە خاڵەکانی یان هۆکارەکانی جیاکردنەوەی ڕەگەزی مێیینەیە لە ڕەگەزی نێرینە.

٢- **دابڕان و جیاکردنەوە لەسەر بنەمای تەمەن:** مەبەست لەو جیاکردنەوە دابڕانی مێردمنداڵە لە باڵغەکان و لەناو باڵغەکانیش لەنێوان لاو و پێگەیشتوەکان، مەبەستەکەش ڕێگرتنە لە دروستبوونی کاریگەری خراپی باڵغەکان لەسەر مێرمنداڵەکان و پێگەیشتوەکانیش لەسەر لاوەکان، هەروەها پێویستی هەر تەمەنێك لەو تەمەنانە بە مامەڵەیەکی جیاواز لەوانی تر کە لەگەڵ تواناو تایبەتمەندی و حەزوو ئارەزوویان بگونجێت .

٣- **جیاکردنەوە لەسەر بنەمای سزا و پێشینەی تاوانی:** مەبەست لەو جیاکردنەوە دابڕانی تاوانبارە مەترسیدارو و ڕاهاتوەکان لە تاوانبارە سەرەتایی و ڕێککەوتەکان، چونکە مەترسییەکەی لەوە دایە لێ بگەڕێ لە بەندیخانەکان ئەو بەندکراوانە تێکەڵ بە یەکتری ببن، ڕەفتار و هەڵسوکەوتی تاوانبارە مەترسیدارەکان بگوازرێتەوە بۆ ئەوانی تر، هەروەها دەبێت ئەو بەندکراوانەی کەماوەی سزایان درێژە جیابکرێتەوە لەو بەندکراوانەی کە ماوەی سزایان کورتە.

ئەمە جگە لەوەی ئەو دابەشکردن و جیاکردنەوەی لەناو هەر گرووپێك لەو گرووپانەی کە باسکرا، ئەوانەی بۆ جاری یەکەم تاوانیان کردووە لەگەڵ ئەوانەی ڕاهاتوە تاوانبارن دەبێ جیابکرێنەوە.

٤- **جیاکردنەوە و دابڕان لە سەر بنەمای سەرکۆنەکردن(ئیدانەکردن):** مەبەست لەو دابڕانە جیاکردنەوەی گومان لێکراوەکانە لە بڕیار لەسەردراوەکان.

٥- **جیاکردنەوە لەسەر بنەمای باری تەندروستی:** مەبەست لەو جیاکردنەوە، دابڕانی ساغەکانە لە نەساغەکان، واتا ئەو تاوانبارانەی کە نەخۆشی دەروونی و عەقڵییان هەیە، هەروەها دەچێتە ژێر چوارچێوەی نەساغەکان، ئەو کەسانەی کە پیرن و ئەو بەندکراوانەی کە خویان بە مادده سڕکەر و بێ هۆشکەرەکان گرتووە و ئەو بەندکراوانەی ڕێژپەری سێکسیان هەیە، هەروەها تاوانبارە سایکۆپاتییەکان، گرنگی ئەو جیاکردنەوە و ڕێگەگرتن یان دورکەوتنەوەیە لە تێکەڵبوونی خراپی تاوانبارە ساغەکان لەو تاوانبارانەی کە ڕێژپەری عەقڵی و دەروونی و ڕەوشتیان هەیە، جگە لەوەی پێویستی نەساغەکان بەمامەڵەیەکی چاکسازی تایبەت و چاودێریەکی پزیشکی توندیشە.

ئەو بنەمایانەی (پرەنسیپانەی) کە دەبێ لیژنەی پۆلێنکردن ڕەچاویان بکات لەکاتی ئەنجامدانی کارەکانیان:

١- زۆربەی بەندکراوان دەبێت پۆلێن بکرێت.

٢- دەبێت خەسڵەتی ڕوون و ئاشکرا بۆ توێژی بەندکراوان هەبێت، ئەو خەسڵەتانەش دەبێت هێندە ڕوون بن جێگای گومان نەبێت، تا بەندکراون پۆلێن بکرێن.

٣- دەبێت سیستەمی پۆلێن کردن جێگای متمانە و باوەڕ و پشت بەستن بێت، ئەگەر پسپۆڕێك یان لە پسپۆڕێك زیاتر هەستان بە پۆلێنکردنی بەندکراو هەمان بەندیخانە و هەمان بەش و هەمان پرۆگرامی چاکسازی بۆ دادەنێت.

٤- دەبێت پۆلێنکردن جەخت لەسەر چارەسەرکردنی تاکی بکات.

٥- ئەو پرۆگرامانەی لەلایەنی لیژنەی پۆلێنکردنەوە دەستنیشان دەکرێت، دەبێت واقعی و بابەتیانە بێت دوور بێت لە بیروبۆچوونی خەیاڵی کە جێبەجێنەکرێت.

٦- دەبێت سیستەمی پۆلێنکردن ئابوری بێت، واتا جێبەجێکردن پێویستی بە خەرجیەکی دارایی زۆر نەکات کە لە بوودجە و دەسەڵاتی ماددی بەندیخانە دەرچێت.

لە کۆتاییدا، دەتوانین بڵێین پۆلێنکردن ڕێبازێکی زانستی و هونەری و مرۆییە کە پێویستە بۆ جێبەجێکردنی یان بەدەستهێنانی ئامانجی بەرگریکردنی کۆمەڵایەتی دژی تاوان لە ڕێگای چاکسازی و ڕاهێنان، کە دەوترێ زانستییە لەبەرئەوەی پشت بە مەعریفە و زانیاری زانستە نوێیەکان دەبەستێ وەك کۆمەڵناسی و دەروونناسی و مرۆڤناسی و زانستی پزیشکی، کەدەوترێ هونەرییە چونکە پشت بە هەوڵ و کۆششی کۆمەڵێك

پسپۆر دەبەستێ بۆ ئەنجامدانی کارەکانی، کەدەوترێت مرۆییە لەبەرئەوەی ڕێز لە کەرامەتی مرۆڤ دەگرێ و هەڕەشەی تۆڵەسەندنەوەی لێ دەکات.

سیستەمەکانی پۆلین و پشکنین:

١- **سیستەمی نوسینگەی پشکنین و پۆلێنکردن (نوسینگەی ڕاوێژکاری بۆ پشکنین و پۆلێنکردن):**

لە هەموو بەندیخانەیەك نوسینگەیەك هەیە، ئەو نوسینگەیە کۆمەڵێك پسپۆری هونەری لە خۆدەگرێت لەبواری کۆمەلأیەتی و پزیشکی، ئەرکی توێژینەوە و پشکنینی بەندکراوانە لە بواری پزیشکی و کۆمەلأیەتی بەئامانجی پێشنیار و ڕاسپاردەکردن سەبارەت بە پرۆگرامەکانی چاکسازی و چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ تاوانباران بۆ بەدەستەی کارگێری بەندیخانە دەکات، بەلأم پێشنیارو ڕاسپاردەکانیان ڕاوێژکارییە هێزی جێبەجێکردنی تیادانییە، ستافی بەندیخانە بۆی هەیە قبولی ئەو پێشنیارانە بکات یان ڕەتی بکاتەوە.

٢- **سیستەمی تەواو بۆ پشکنین و پۆلێنکردن:** ئەو سیستەمە پسپۆری هونەری و کارگێری و نوێنەری بەندیخانە کۆدەکاتەوە لە لێژنەیەك، بەمەبەستی ئەنجامدانی توێژینەوە و لێکۆڵینەوە و پشکنینی بەندکراوان لە بواری پزیشکی و کۆمەلأیەتی و ئەزموونی بەئامانجی دەستنیشانکردنی پرۆگرامی مامەڵەی چاکسازی شیاو و بەندیخانەی گونجاو بۆ هەر بەندکراوێك.

ڕاسپاردە و پێشنیارەکانی ئەم لێژنەیە واقعی و زانستی ترە بە بەراورد لەگەڵ ئەوەی پێشوو، لەبەرئەوەی کاتی دەستنیشانکردنی پرۆگرام و بەندیخانە ڕەچاوی توانای بەندیخانە و تایبەتمەندییەکانی دەکرێت، هەروەها ڕاسپاردەو پێشنیارەکانیان هێزی جێبەجێکردنی هەیە، واتا ستافی یان دەستەی کارگێری بەندیخانەکان پابەنددەکات بە جێبەجێکردنی پرۆگرامەکان و ڕێنماییەکانیان، ئەو جۆرە سیستەمە هەرێمێکی دەوڵەت دەکاتە چەند شوێنێکی سزایی، لەهەر شوێنێکدا بنکەیەکی پشکنین و پۆلین کردنی تیادایە لەگەڵ بوونی چەند بەندیخانەیەکی جیاواز، نموونە بەزۆری ئەو سیستەمە لە ولأتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا باوە.

٣- **سیستەمی بنکەی پێشوازی:** بەپێی ئەو سیستەمە هەموو بەندکراوان ڕەوانەی بنکەی پێشوازی ناوەند بۆ پشکنین و پۆلێنکردن دەکرێن، کە ئەو بنکانە کۆمەڵێك پسپۆر لە بواری کۆمەلأیەتی و پزیشکی لەخۆدەگرێت بۆ ئەنجامدانی توێژینەوە و پشکنین بەسەر بەندکراوان بە مەبەستی دەستنیشانکردنی جۆری بەندیخانە و پرۆگرامی مامەڵەی چاکسازی گونجاو بۆ هەر بەندکراوێك، دواتر بەندکراوەکان ڕەوانەی بەندیخانەکان دەکرێن، لێژنەیەکی تەواوکاری هەڵدەستێ بە هەڵبژاردنی باشترین شێوازی مامەڵەکردن بە پشت بەستن بەئەنجامی پشکنینەکانی بنکەی پێشوازی، بەمەبەستی دەستنیشانکردنی

چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان. هەر بەندکراوێکیش دەبێت بۆ ماوەی ٢ مانگ واتا (٦٠ ڕۆژ) لەبنکەکانی پێشوازی بمێنێتەوە.

دووەم: پرۆگرامی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی:

خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی بە کۆڵەگەی سەرەکی جێبەجێکردنی پرۆگرامی چاکسازی و ڕاهێنانی بەندکراو دادەنرێت، لەبەر ڕۆڵە کارایەکەی لە یارمەتیدانی بەندکراو لە ڕووبەڕووبوونەوەی گرفتە کۆمەڵایەتی و دەروونی و ئابووریەکانیان، جگە لە ڕۆڵیان لە پێدانی هەموو ئەو چەکە مەعنەویانەی کە گەڕانەوەیان بۆ باوەشی کۆمەڵگا زامن دەکات وەك هاولاَتیەکی چاك.

لە گشت کۆنگرە نێودەوڵەتیەکان و ناوەخۆییەکاندا ڕاسپێردراوە بایەخ بە خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی بدرێت لە جێبەجێکردنی سزای زەوتکردنی ئازادی و بڕیاردراوە کە ئەرکی بەندیخانە خزمەتێکی کۆمەڵایەتی گران بەهایە و ئەو گرنگیەش وای کردووە لە سیستەمی نوێی سزایی دان بە گرنگی ڕۆڵی توێژەری کۆمەڵایەتی بنیت لە جێبەجێکردنی سزا، ئەمەش وای کردووە کە لە هەموو بەندیخانەکانی دونیا دەستەیەکی پسپۆر لەبواری کۆمەڵایەتی هەبێت بۆ پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری کۆمەلایەتی کە جەخت لەسەر ئەو بنەمایانە بکاتەوە:

١- جەختکردنی هەوڵ و کۆششەکان لەسەر بەندکراو وەکو تاك و دابینکردنی هەموو چەکە مەعنەوی و ماددی و پیشەییەکان کە زەمانەتی سەلامەتی دەکات لە ژیان.

٢- گۆرینی بەندیخانە لەشوێنێکی دامرکاندن و بێ بەشکردن بۆ دەزگایەك کە ئامانجەکەی پەروەردەکردن و چاکسازی بێت.

٣- بەکارهێنانی گشت توانا دەرەکی و ناوەکیەکانی بەندیخانە بۆ جێبەجێکردنی ئامانجەکانی سەروو.

ڕێگاکانی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی

١/ ڕێگاکانی خزمەتی تاك:

خزمەتی تاك لقێکە لە خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی کە بایەخ دەدات بە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری و یارمەتییدانی کۆمەڵایەتی و دەروونی و ڕەوشتی و ماددی بۆ بەندکراوان و خێزانەکانیان تا بەسەر گرفتەکانیان زاڵ بن و بگونجێن لەگەڵ ئەو ژینگەی کە تیایدا دەژین.

خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی لەبواری تاك ئەم خاڵانە لەخۆ دەگرێت:

أ- **پرۆسەی پێشوازی لە بەندکراوان:** ماوەی یەکەمی بەندکردن بە مەترسیدارترین ماوەی گرتن هەژماردەکرێت و دوا ڕۆژی چارەسەرکردن و چاکسازیکردنی بەندکراو لەسەر دەوەستێت، لەبەرئەوەی تاوانبار کە دێتە بەندیخانە بەتایبەتی ئەوانەی جاری یەکەمیانە لە مەبەستی بەندکردن تێناگەن و هیچ زانیارییەکی دەربارەی ئەم کۆمەڵگایە نییە، هۆی بەندکردیشی دەگەڕێنێتەوە بۆ تۆڵەسەندنەوەی کۆمەڵگا بەهۆی تاوانکردنی، لە ئەنجامی ئەوەوە دەکەوێتە ژێر ململانێیەکی دەروونی کە لە دڵەراوکێ و نیگەرانی و هەستکردن بە نامۆبوونی لێ دەکەوێتەوە، ئەمە جگە لە هەستکردنی بە ترس لە ئاکامی زاڵبوونی وێنەیەکی ترسناك لەهزریدا دەربارەی ئازار و ئەشکەنجەدان و مامەڵەی توند و تیژی لە بەندیخانە.

ئەوی جێگەی شك و گومان نەبێت ئەو کەسەی ئەو هەستە ترسناکانەی لا دروست بێت ناتوانێت بچێتە ناو پرۆگرامەکانی چاکسازی و سودیان لێ وەرگرێت لەبەرئەوەی بیرو بارودۆخی دەروونی و عەقڵی نیگەرانەو شڵەژاوە.

زۆربەی توێژینەوە ئامارییەکان ئاشکرایان کردوە کە حاڵەتەکانی خۆکوشتن لەماوەی یەکەمی بەندکردن روودەدات بەهۆی توشبوونی بە حاڵەتێکی دەروونی و عەقڵی ترسناك بە هۆی هەستکردنی بە ڕەشبینی و بێ ئومێدی لە ئەمڕۆ و دوا ڕۆژدا.

جا، بۆیە پسپۆری کۆمەڵایەتی لە چاوپێکەوتنی یەکەم جەخت لەوە دەکات کە یارمەتی بەندکراو بدات لەنەهێشتنی ئەو ئاراستانەی کە لەلای دروست بووە، ئەمیش پێویست دەکات کە توێژەری کۆمەڵایەتی بارودۆخی دەروونی گونجاو بۆ بەندکراو دروست بکات، تا بەندکراو باس لە هەستە ترسناکەکانی بکات بێ مەترسی، پێویستە لەسەر توێژەری کۆمەڵایەتی ئاشنای بکات بە ئەرکی بەندیخانە کە بریتییە لە یارمەتیدانی بەندکراو بۆ ڕوبەڕووبوونەوەی ئەو کێشانەی کەپێشتر نەیتوانیوە بە ڕێگایەکی ڕاست و دروست چارەسەریان بکات، هەروەها پێویست دەکات توێژەری کۆمەڵایەتی بەندکراو ئاشنا بکاتەوە بە ئەرك و مافەکانی لەڕێگای ڕێنماییە نوسراوەکان، ئەگەر بەندکراو نەخوێندەوار بوو بەشێوەیەکی زارەکی پێی بووترێت.

سەرکەوتنی پرۆسەکانی یارمەتیدان دەوەستێتە سەر بڕی ئەو متمانەی کە توێژەر لە بەندکراو وەریدەگرێت، لەبەرئەوەی وەڵامدانەوەی بەندکراو بۆ توێژەری کۆمەڵایەتی و هاوکاریکردنی پەیوەستە بە متمانەکردن، ئەگەر بەندکراو متمانەی بەتوێژەر نەکات زانیاری ناداتێ کە ئەمەش وا دەکات کە توێژەر نەتوانێت یارمەتی بەندکراو بدات بۆ نەهێشتنی دڵەڕاوکێ و مەترسیەکانی.

ب- **یارمەتی دانی بەندکراو بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی گرفتەکانی:** زۆرجار دەبینین بەندکراو داوای یارمەتی لە توێژەری کۆمەڵایەتی دەکات بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو بەربەستانەی کە هاتۆتە پێشی، تا ئامادەی سود وەرگرتنی لە پرۆگرامەکانی چاکسازی هەبێت. توێژەری کۆۆمەڵایەتی دەتوانێت یارمەتی بەندکراو بدات بۆ

چارەسـەرکردنی کێشـەکانی لـەڕێگای (چـاوپێکەوتن)، هـەروەها لـە ڕێگـای ئـەم چـاوپێکەوتنە توێـژەری کۆمەلایەتی دەتوانێت هەستی بەندکراو بەرامبەر تاوان و سزا و بەندیخانە ئاشکرا بکات.

بۆیە پێویستە لەسەر توێژەری کۆمەڵایەتی توانا پیشەییەکانی خۆی بـەکاربهێنێت بـۆ چارەسـەرکردنی کێشەکانی بەندکراو بەشێوەیەك بگونجێت لەگـەڵ پرۆسـەی چاکسازی و ژینگەکـەی (بەندیخانـە)، شـایەنی باسـە توێژەری کۆمەڵایـەتی ڕۆڵـی هەیـە لـە ئەنجامـدانی ئـەو توێژینـەوە کۆمەڵایەتیانـەی کـە لەبەندیخانـە ئـەنجام دەدرێـن، جـا، چ سـەبارەت بـە ئاشـکراکردنی فاکتـەرەکانی تـاوان بێـت، یـان بـۆ هەڵسـەنگاندنی پرۆگرامـەکانی چاکسازی بێت یان بۆ زانینی پلەی کارتێکردنی پرۆگرامـەکان لـە بەنـدکراوان، لەگـەڵ ئەوەشـدا ڕۆڵـی هەیـە لـە ئاشکراکردنی کەموکوڕییەکانی بەندیخانە و دروستکردنی پەیوەندی نێوان بەندکراو و دامـەزراوە کۆمەڵایەتییـە جیاجیاکان، بۆ خزمەتکردنی بەندکراو لەماوەی بوونی لە بەندیخانە یان دوای ئازادکردنی .

سەرەڕای ئەمانە توێژەری کۆمەڵایەتی ڕۆڵی هەیە لە یارمەتیدانی بەندکراو لەگەڕانەوەی بۆ کۆمـەڵگا و ئاشــکراکردنی ئــەو کێشــە و گرفتانــەی ئەگــەری لــێ دەکرێــت ڕووبــەڕووی ببنــەوە، لەگــەڵ چــۆنیەتی چارەسەرکردنیان.

ڕۆڵـی توێــژەری کۆمەڵایــەتی تــەنیا خــۆی لــەوەدا نابینێتــەوە کــە یارمــەتی بەنــدکراو بــدات لــە چارەسەرکردنی کێشەکانیان، بەڵکو زیاتر هەنگاو دەنێت بەرەو چارەسەرکردنی کێشەکانی ئەنـدامانی خێزانـی و یارمەتیدانیان و ئاڕاستەکردن و ئامۆژگاریکردنیان سەبارەت بە چۆنیەتی ڕووبەڕووبونەوەی ئاستەنگەکانی ژیـان و هەوڵدەدات توانای دەزگا کۆمەڵایەتیەکان بەکاربهێنێت بۆ خزمەتی ئەندامانی خێزانی بەندکراو.

بـە پشـت بەسـتن بـە ووتـەکانی پێشـوومان، دەتـوانین بڵـێن نـەبوونی ئـەرکی چـاودێری کۆمەڵایـەتی ئەندامانی خێزان تەنانەت بەمانای سەرنەکەوتنی پرۆسەی چاکسازی نایەت، بـەڵکو مەترسـییەکەی هەڕەشـە لـە ئاسایش و سەقامگیری دەکات بەهۆی ڕووخانی خێزان و بڵاوبوونەوەی لادان و تاوان لە نێوانیاندا.

قۆناغە زانستیەکانی چارەسەرکردنی کێشەی بەندکراوان لەبواری خزمەتگوزاری تاك:

پرسیار/ئەو ڕۆڵانەی یان ئەرکانەی توێژەری کۆمەڵایەتی پێی هەڵدەستێت لەخزمەتی تاکدا دادەمەزرێت لەسەر چەند تایبەتمەندی زانستی و بنەمای هونەری کە سەرکەوتنی پرۆسەکە زامن دەکات وەك ئەمانەی خوارەوە:

أ- ***توێژینەوەی دەروونی و کۆمەڵایەتی بۆ بارودۆخی بەنـدکراو:*** مەبەسـت لـەم توێژینـەوە کۆکردنـەوەی هـەموو ئەو زانیاری و داتایانەیە کەیارمەتیدەدات بۆ دروستبوونی وێنەیەك بۆ کۆمەڵێك ڕاستی، کە سـودی هەیـە بـۆ یارمەتیدانی بەندکراو و دانانی چارەسەری گونجاو بـۆ گرفتەکـەی بـە پشـت بەسـتن بـە چـاوپێکەوتن لەگـەڵ بەندکراو و خێزانەکـەی و شـارەزاو پسـپۆرەکان لەگـەڵ پشـت بەسـتن بـە دۆسـییەی تایبـەت بـە بەنـدکراو لـە قۆناغەکانی لێکۆڵینەوە و سەرکۆنەکردن و سزادان.

ب- **دەستنیشانکردنی دەروونی و کۆمەلآیەتی بۆ کێشـەی بەنـدکراو:** مەبەست لەم دەستنیشانکردنە بەستنەوەو شـیکردنەوەی ڕاسـتییەکانە و دروسـتکردنی فکرەیەکە لەسـەر کەسایەتی بەنـدکراو و ئـەو هۆکارانـەی کـە بوونەتە هۆی دروست بوونی ئەو کێشەیە، کە پێویستە چارەسەربکرێت لەگەڵ پێدانی پێشینە بۆ ڕێوشوێنە گرنگەکان.

ت- **چارەسەرکردنی کێشەی بەندکراو:** مەبەست لە چارەسەرکردنی کێشەی بەندکراو، یارمەتیدانی بەندکراوە بۆ گەیشتن بە ئاستێکی گونجانی کۆمەلآیەتی و خوودی لەڕێگای چاککردنی باروودۆخە کەسی و ژینگەییەکەی.

مەبەست لە چارەسەرکردنی خودیش، کارتێکردنە لە خسلەتە کەسییەکان بۆ ڕووبەڕووبونەوەی لایەنە لاوازەکانی و پالپشتی لایەنە بەهێزەکانی بەئامانجی گەڕانەوەی جێگری دەروونی و کۆمەلآیەتی و ڕاستکردنەوەی ئاراستە هەلەکانی کە بەشێوەیەك دوری بخاتەوە لە هۆکارەکانی گەرانەوەی بۆ تاوان.

بەلآم مەبەست لە چارەسەرکردنی ژینگەیی: ئەو هەوڵ و کۆششانەیە کە دەکرێن بۆ لابردنی یان کەم کردنەوەی پالەپەستۆ دەرەکیەکان، هەروەها ئەو خزمەتگوزاریانـەی کـە پێشکەش بـە بەنـدکراو دەکرێن جا لـە بەندیخانە بێت یان لە دەرەوە.

ئـەوەی جێگـەی تێبـینی بێـت: ئـەو ڕێگایانـە بەسـتراون بەیەکـەوە و بەردەوامیشـن، لـە هـاتنی تاوانبـار دەسـتپێدەکات و بـەردەوام دەبێـت بـە درێـژایی مـاوەی سـزاو دوای ئـازادکردنیش هـەرکاتێك دۆخـی بەنـدکراو پێویستی پێی بێت بەپێی ئەو گۆڕانکاریانە و پەرەسەندنانەی بەسەر کەسایەتی بەنـدکراو دادێت، لەبەرئـەوەی ماوەی زەوتکردنی ئـازادی بـەمانای قۆنـاغی گواسـتنەوە دێـت، بۆیـە بـۆ هـەر قۆناغێـك پێویسـتی بـە پرۆگرامـی چارەسەرکردنی تایبەتە کە مامەڵە لەگەڵ گۆڕانکارییە نوێیەکان بکات.

٢- ڕێگاکانی خزمەتی بەکۆمەڵ (گرووپ)

ئـەو ڕێگایەیـە کـە کۆمـەڵ بـەکاردەهێنێت وەکو ئامرازێـك بـۆ گەشـەکردنی تاکـەکان و چـاککردنەوەی ڕەفتارەکانیان، لەم پێناسەیە وەك گرنگی و بایەخی ڕۆڵی خزمـەتی بـە کۆمـەڵ دەردەکـەوێ بـۆ پـەروەردەکردنی بەنـدکراوان لـە ڕێگـای وەرگرتنـی شـارەزایی و بـەهاو ئـەو خـوە چاکانەی کـە دەبێتـە بەربەسـتێك لەبـەردەم گەڕانەوەی تاوانبار بۆ تاوانکردن، دەتوانین گرنگترین ئامانجەکانی کارکردن لەگـەڵ بەنـدکراو بەشـێوەی کۆمـەڵ لەم خالآنە کورت بکەینەوە:

١- گەشـەدان بـە توانـای بەشـداریکردن لـە ژیـانی کۆمـەڵی لـەلای بەنـدکراوان، کـە ئەمـە دەرفـەتی وەرگرتنـی ئـەزموونی بەکۆمـەڵی بـۆ بەنـدکراوان دەرەخسـێنێ کـە لـە ژیـانی کۆمەلآیـەتی پێویسـتییان پێـی هەیـە،

لەهەمانکاتدا توانای گونجانی کۆمەڵایەتی و هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی و بایەخدان بە بەرژەوەندی گشتی لایان زیاد دەکات.

٢- ڕەخساندنی دەرفەت بۆ بەندکراوان بۆ وەرگرتنی شارەزایی جۆراو جۆر، ئەو شارەزاییانەی کە توانای بەرهەمهێنان و داهێنان لایان زیاد دەکات لەڕێگای بەشداریکردنی بەکۆمەڵی لە چالاکییە جۆراوجۆرەکان، کە ئەمەش دەرفەتی مەشقکردن و ڕاهێنان لەسەر ڕۆڵی سەرکردە و پاشکۆیەتی بۆ بەندکراوان دەرەخسێنی وایان لێ دەکات کە بتوانن کۆنترۆڵی هەست و هەڵچونەکانیان بکەن لەناو گرووپەکاندا.

٣- چاندنی بەها کۆمەڵایەتیە بەرزەکان لەناو ناخ و دەروونی بەندکراوان وەك دادوەری و ڕاستگۆیی و پابەندبوون و ڕێزگرتن... هتد، تا بگونجێن لەگەڵ ئەو کۆمەڵگایەی کەتیایدا دەژی، فێربن لەڕێگای مارەسەکردنێکی کرداری بۆ ئەم بەهایانە لە ژیانە کۆمەڵێیەکەیان بە هاوکاری و یارمەتی توێژەری کۆمەڵایەتی کە نموونەیەکی ڕاستگۆ و چاك بێ بۆ بەندکراوان.

٤- ڕێکخستنی کاتی دەست بەتاڵی بەندکراوان بەشێوەیەك سودی بۆ بەندکراو و بەندیخانە هەبێت، لەبەرئەوەی کاتی دەست بەتاڵی زۆر دەبێتە هۆی دروستبوونی بێزاری لای بەندکراوان و زیادبوونی کاتەکانی بیرکردنەوە و دروستبوونی نیگەرانی و دڵەڕاوکێ لای بەندکراوان و تێکچوونی باری دەروونی و عەقڵییان، ئەمانە هەموو لە کۆتایی دەبنە هۆی دروستبوونی گرفت و سەرپێچیکردن و لادان و تاوانکردن لەبەندیخانەدا، واتا ڕێکخستنی کاتەکانی دەست بەتاڵی بەندکراوان بەشێوازێك لەشێوازەکانی پەروەردەکردن و ڕاهێنان هەژمار دەکرێت، ئەو گفتوگۆ جەماعیانەی لە نێوان بەندکراوان دروست دەبێت لەژێر ڕۆشنایی و چاودێری توێژەری کۆمەڵایەتی بە ئامرازێکی ڕاستکردنەوەی ڕەفتار و چاکسازیکردن دادەنرێت، ڕەنگە لەهەمانکاتدا چارەسەرکردنێکی دەروونی بەکۆمەڵی بێت کە پەیوەندی بە زەوتکردنی ئازادی هەیە، ئەمە جگە لەوەی چۆنیەتی ڕێکخستنی کاتی بەتاڵی بەندکراوان دەبێتە هۆی بنبڕکردنی فاکتەرێك لە فاکتەرەکانی تاوان، لەبەرئەوەی هەندێك لە تاوانباران هۆی تاوانیان دەگەڕێننەوە بۆ نەزانینی دەربارەی ڕێکخستنی کاتی دەست بەتاڵی، توێژەری کۆمەڵایەتی ڕۆڵێکی سەرەکی دەبینی لە ئاراستەکردن و ئامۆژگاریکردنی بەندکراوان دەربارەی چۆنیەتی ڕێکخستنی کاتی دەست بەتاڵی، هەروەها بەندکراوان هاندەدات بۆ بەشداری کردن لە گرووپە جیاجیاکانی نێو بەندیخانە کە لەگەڵ تەمەن و ڕەگەز و توانا و حەز و ئارەزوویان بگونجێت، ئەمەش پێویست دەکات کارگێریی بەندیخانە پرۆگرامی جۆراوجۆر و جیاواز دابنێ لە بوارەکانی ڕۆشنبیری و هونەری و وەرزشی و پەروەردەیی و کۆمەلایەتی ...هتد.

بەڵام دەبێ ڕەچاوی ئەم خاڵانەبکات کە پرۆگرامەکان دەبێت لەو بابەتانە بن کە بایەخی یان سەرنجی بەندکراو ڕابکێشی وایان لێ بکات کە بەشداری تێدا بکات.

٣- ڕێگاکانی ڕێکخستنی کۆمەڵگا:

تاك و گروپ سەلامەت بێ لەهەمان کاتدا کۆمەڵگای بەندیخانە سەلامەت دەبێ، بەڵام تاك و گروپ سەلامەت نەبێ گرفتیان هەبێ کۆمەڵگای بەندیخانەش سەلامەت نابێ.

ڕۆڵی پیشەیی توێژەری کۆمەڵایەتی لەبواری ڕێکخستنی کۆمەڵگادا:

١- هەڵسانی توێژەی کۆمەڵایەتی بە چاوپێکەوتنی خولی لەگەڵ فەرمانبەرانی نێو بەندیخانە، ئەویش لەپێناو ئاڵوگۆرکردنی بیروبۆچوونیان سەبارەت بە پرۆگرامی چاودێری و مامەلەکردن لەگەڵ بەندکراوان لەنێو بەندیخانە، بۆ تێگەیشتن لەو بەربەستانەی کە دێتە بەردەمیان لەکاتی ئەنجامدانی کارەکانیان لە چاودێری بەندکراوان، لەگەڵ گەیشتن بە ڕاسپاردە و پێشنیار بۆ زاڵبوون بەسەر کێشە و گرفتەکاندا.

٢- ڕێکخستنی چاوپێکەوتن لەگەڵ فەرمانبەرانی ناو بەندیخانە بە ئامادەبوونی کەسانی پسپۆڕ و بە ئەزموون بە مەبەستی ڕووبەڕوبوونەوەی گرفتەکان و ئاشنابوون بە نوێترین شێوازی مامەڵەی چاکسازی لەگەڵ بەندکراودا.

٣- بەدواداچوون بۆ کاری لێژنە جۆراوجۆرەکانی ناو بەندیخانە، هەڵسەنگاندنی چالاکییەکانیان و پێشکەشکردنی هەموو ئەو ئاسانکارییانەی کەوا دەکات لێژنەکان بەشێوەیەکی تەواو کارەکانیان بەئەنجامبگەیەنن.

٤- کارکردن بۆ دۆزینەوەی پەیوەندی لە نێوان بەندیخانە و دامودەزگا پەیوەندیدارەکانی نێو کۆمەڵگا بۆ دروستکردنی هەماهەنگی لەنێوانیان و ئاڵوگۆرکردنی خزمەتگوزاری بە مەبەستی پاڵپشتیکردنی پرۆسەی چاکسازی.

٥- ئەنجامدانی توێژینەوەی کۆمەڵایەتی لە بواری دیاردە تاوانییەکان، بۆ ئاشکراکردنی پاڵنەرەکانی تاوان و چۆنیەتی قەڵاچۆپێکردنی یاخود ڕووبەڕوبوونەوەیان، لەگەڵ دانانی ئەنجامەکانی توێژینەوە لەبەردەم بەرپرسان و دەزگا پەیوەندیدارەکان بۆ دڵنیابوون لە بەشداریکردنیان لە ڕووبەڕوبوونەوەی ڕەفتاری تاوانکاری و چارەسەرکردنیان.

٦- ئاگادارکردنەوەی جەماوەر لە ڕێگای ئامرازەکانی ڕاگەیاندنەوە لەو گرفت و مەترسیانەی کە ڕوبەڕووی بەندکراو و خێزانەکانیان دەبێتەوە گەر دەستی یارمەتیان بۆ درێژ نەکرێت و یارمەتی نەدرێن.

سێیەم: خزمەتگوزاری یان چاودێری تەندروستی:

بونی خزمەتگوزاری تەندروستی لەنێو دامەزراوە چاکسازییەکاندا کارێکی پێویستە بۆ چاککردنی کەسێتی کۆمەڵایەتی تاوانبار و گەڕانەویان بۆ ناو گۆمەڵگا بەتوانا جەستەیی و عەقڵی و دەروونی گونجاو، هەروەك لە مادەی (٩)ی ڕێسایەکانی لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان هاتووە، کە دەڵێت: (بەندکراوان مافی خۆیانە هەموو ئەو خزمەتگوزارییە تەندروستیانە بیانگرێتەوە کە لە وڵاتدا هەیە بەبێ جیاوازیکردن بە هۆی بارودۆخی یاساییەوە). هەر بۆیە ئامانجی سەرەکی لە خزمەتگوزاری تەندروستی و چاودێریکردنی باری تەندروستی بەندکراوان، بریتیە لە:

١- زۆرێك لە توێژینەوەکان لە بواری زانستی تاواندا ئەوەیان سەلماندوە کە پەیوەندی لە نێوان تاوان و نەخۆشیدا هەیە، وا پێدەچێت هەندێك لە بەندکراوان نەخۆشی یەکێك بێت لە هۆکارەکانی کە بۆتە مایەی ئەنجامدانی کارە تاوانکارییەکانی، هەر بۆیە چارەسەرکردنی ئەو نەخۆشییە دەبێتە هۆی ریشەکێشکردنی یەکێك لە هۆکارەکانی تاوان.

٢- بایەخدان بە چاودێری تەندروستی لەلایکەوە دەبێتە هۆی پارێزگاریکردن لە باشی تەندروستی بەندکراو، ئەمەش یارمەتی سەرکەوتنی شێوازی چاکسازی بەگشتی و کاری سزایی بە تایبەتی دەدات، لەلایەکی دیکەوە دەبێتە هۆی دوورخستنەوەی کۆمەڵگا لە بلاّوبوونەوەی نەخۆشی.

• شێوازەکانی خزمەتگوزاری یان چاودێری تەندروستی

چاودێری تەندروستی بەندکراوان تەنیا چارەسەرکردنی بەندکراوان ناگرێتەوە، بەڵکو هەموو ئەو ڕێوشوێنە پێویستیانەش دەگرێتەوە کە بۆ پاراستنی بەندکراوان لە نەخۆشی دەگیرێتەبەر، ئەمەش واتە چاودێری تەندروستی شێوازی خۆپاراستن و شێوازی چارەسەرکردنی دەگرێتەوە:

یەکەم : شێوازی خۆپاراستن:

- **ئامانجی شێوازەکانی خۆپاراستن:**

١- پاراستی ئاستی تەندروستی لە بەندیخانە.

٢- توشبوونی بەندکراو دەپارێزێت لە نەخۆشی.

٣- ڕێگا دەدات بەجێبەجێکردنی سزا لە بارودۆخێکی مرۆیی.

لەبارەی خۆپارستنەوە تۆماری ڕێسایی هەلسوکەوتی فەرمانبەرانی ڕاسپێردراو بە جێگەیاندنی یاسا کە لە ساڵی ١٩٧٩ لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە متمانەی پێ بەخشرا لەمادەی (٦) دەڵێت (پێویستە لەسەر فەرمانبەرانی ڕاسپێردراو لە بەجێگەیاندنی یاسا بە ئاگابن لە پاراستنی تەواوی تەندروستی کەسانێ کە دەست

بەسەرن لەلایان، لەسەریان پێویستە بەشێوەیەکی تایبەت هەنگاوی خێرا بگرنەبەر بۆ فەراهەمکردنی چاودێری پزیشکی بۆیان لەهەر کاتێك کە پێویستیان بێت).

گرنگترین ئەو ڕێوشوێنە خۆپارێزییانەی کە لەنێوبەندیخانەدا دەگیرێنەبەر؛ بریتیین لەمانەی خوارەوە:

١/ شوێن و بینایەی بەندیخانە:

لەبارەی شوێنی خەوتن و کۆبوونەوە و کارکردن (کۆمەڵە ڕێسای لانی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان) لە ڕێسای (١٠)دا دەڵێت: (پێویستە ئەو شوێنەی بەندکراوان بەکاری دەهێنن هەموو مەرجەکانی تەندروستی تیادا فەراهەم بکرێت لەگەڵ ڕەچاوکردنی حاڵەتی کەش و هەوا، بەتایبەتی هەموو ئەو شوێنانەی تایبەتن بە خەوتنی بەندکراوان، پێویستە هەوا گۆڕکێ و ڕووناکی و ساردی و گەرمی گونجاو بێت)، هەروەها سەبارەت بە شوێنی کۆبوونەوەو کارکردنی بەندکراوان کۆمەڵە ڕێسای لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان لە ڕێسای (١١) کە لە دوو برگە پێکهاتووە دەڵێت: (پێویستە پەنجەرەکان فراوان بن بە جۆرێك بەندکراوان بتوانن لەبەر ڕووناکی سروشتی بخوێننەوە و کاربکەن و پێویستە ڕووناکی دەستکرد وەك پێویست دابنرێت و ئەوەندە تیشك بدات تا بەندکراوان بتوانن لەبەردەمیدا بخوێننەوە و کار بکەن بێ ئەوەی زیان بەچاویان بگەیەنێ).

یەکێك لە مەرجە گشتییەکان و دەبێت ڕەچاوبکرێت لەنێو بینایەی بەندیخانە دوورکەوتنەوەیە لە قەرەباڵغی، چونکە قەرەباڵغی هۆکارێکە یان ڕێگایەکە بۆ ئاسانی بڵاوبوونەوەی نەخۆشی لەنێو بەندکراوەکان و ئەستەمی پاراستنی پاك و خاوێنی لەبەندیخانە.

٢/ خواردەمەنی: خۆراك لە پێویستییە سەرەکییەکانی مرۆڤ دادەنرێت، چونکە کەمی خۆراك دەبێتەهۆی توشبوونی بەندکراو بە نەخۆشی جۆراوجۆر ئەمەش کاردەکاتە سەر توانای لەدەستدانی ئەرکەکانی، بۆیە پێویستە ئەو ژەمە خواردنانەی دەدرێن بە بەندکراوان هەمەجۆرو بەپێی پێویست بێ لەڕووی چەندیەتی و چۆنیەتیەوە و بەڕێگایەکی پاك و خاوێن ئامادەبکرێت و بەشێوەیەکی شیاو بدرێت بە بەندکراوان، هەروەها دەبێت بڕی ئەو خواردنەی دەدرێت بە بەندکراوان گونجاو بێت لەگەڵ تەمەن و باری تەندروستی و جۆری ئەو کارەی بەندکراو ئەنجامی دەدات، لەهەمانکاتدا پێویستە گرنگی بدرێت بەو شێوازانەی خواردنی پێ ئامادەدەکرێت و گرنگیش بدرێت بە پاك و خاوێنی چێشتخانە و ئەوانەی لەوێ کاردەکەن و بەشێوەیەکیش پێشکەشیان بکرێت کە ڕێزی مرۆڤایەتی بەندکراوان بپارێزێت و دەبێت ڕەچاوی پێدانی ژەمە خواردنی تایبەتی بۆ ئافرەتی دووگیان و کۆرپەلەش لەبەرچاوبگیرێت.

هەر لەبارەی سیستەمی خواردن لەبەندیخانەکاندا ناکرێ خواردن دووبارە بکرێتەوە بۆماوەیەکی دوورودرێژ تا بێزار نەبن، کۆمەڵە ڕێسای لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان لە ڕێسای (٢٠)دا کە لە دوو برگە پێکهاتووە دەڵێت: (پێویستە لەسەر کارگێری بەندیخانە لە کاتە دیاریکراوەکاندا ژەمەکانی خواردن بۆ هەموو بەندکراوان دابین بکات بەپێی پێویست بۆ پارێزگاریکردن لە تەندروستی و هێزی بەندکراوان، هەروەها پێویستە جۆری خواردنەکە باش بێت و بەباشی ئامادە و پێشکەشی بەندکراوان بکرێت، پێویستیشە ڕێگاکانی پەیداکردنی ئاوی پاکی خواردنەوە بۆ هەموو بەندکراوان ئامادە بکرێت لەهەر کاتێکدا کە پێویستیان بێت).

٣/ **پاك و خاوێنی بەندکراوان:** دوو جۆر لەخۆ دەگرێت أ- پاك و خاوێنی لەش، ب- پاك و خاوێنی جلوبەرگی بەندکراو، ئەمە گرنگترین کارە کە پێویستە کارگێری بەندیخانە فەراهەمی بکات بۆ خۆپاراستن لە نەخۆشی، بۆیە پێویستە لەسەر ئیدارەی بەندیخانە بەندکراوان پابەندی چاودێریکردنی پاك و خاوێنی جەستەیان بکات، بۆ ئەمەش پێویستە ئاوی پاك و پێویست بۆ بەندکراو فەراهەم بکرێت، تاکو تەندروستی و پاك و خاوێنییان پارێزراو بێت و پێویستە ژمارەی پێویست لە گەرما و بۆ بەندکراوان فەراهەم بکرێت تاکو بەلایەنی کەمەوە لە هەفتەیەکدا جارێك خۆیان بشۆن بە ئاوێك کە پلەی گەرماکەی لەگەڵ کەش و هەوای ئەو کاتەدا گونجاو بێت، هەروەها پێویستە چاودێریەکی دروستی قژ و ڕیشی بەندکراوان بکرێت، بۆیە پێوستە سەرتاشخانە لەنێو بەندیخانە بۆ بەندکراو دابین بکرێت، دەبێت کەلوپەلی پێویست بۆ پاراستنی تەندروستیان و پاکوخاوێنیان پێبدرێت و کاتی پێویستیان بۆ تەرخانبکرێت. سەبارەت بە جلوبەرگی بەندکراوانیش لە ڕێسای (١٧)ی کۆمەڵە ڕێسای لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان دەڵێت (پێویستە هەموو بەندکراوان جلوبەرگیان بۆ فەراهەم بکرێت، کە گونجاو بێت لەگەڵ کەش و هەوا و پارێزگاری لە تەندروستی بکات، هەروەك پێویستە ئەو جلوبەرگانە پاك و خاوێن بن، نابێت بەندکراو بەهۆی جلەکانی هەست بەکەمی و ڕیسوایی بکات، یاخود هەستیان بریندار بکات).

٤/ **چالاکی وەرزشی:** چالاکی وەرزشی جەستەیی و چالاکیەکانی تر کاریگەرییەکی باشی لەسەر باشی تەندروستی بەندکراو بەجێ دەهێڵن، هەر بۆیە پێویستە لەنێو بەندیخانەدا شوێن و کەرەستەی پێویستی وەرزشی فەراهەم بکرێت، لەگەڵ دابینکردنی ڕاهێنەر بۆ یارمەتیدانی بەندکراوان لە ئەنجامدانی ڕاهێنانی وەرزشی پێویست و تایبەتکردنی کاتی گونجاو بۆ کردنەوەی خولی وەرزشی جیاواز وەکو (تۆپی پێ، بالە، باسکە، تۆپی دەست، یارییەکانی تر).

هەر لەم بارەیەشەوە کۆمەڵە ڕێسای لانی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان لە ڕێسای (٢١)کە لە دووبرگە پێکهاتوە دەڵێت (وەرزشکردن پێویستە لەبەندیخانەدا، و پێویستە هەموو بەندکراوان ڕۆژانە بەلایەنی کەم یەك کاتژمێر چالاکی وەرزشی ئەنجام بدەن).

بۆئەوەی شێوازەکانی خۆپاراستن ئامانجەکانی خۆیان بهێننەدی، دەبێ لەلایەن ستافێکی پزیشکییەوە سەرپەرشتی بکرێت و بەشێوەیەکی بەردەوام، لەهەمانکاتدا لیژنەی پزیشکی ئەرکی بلاّوکردنەوەی رۆشنبیری تەندروستی لەنێو بەندکراوەکان دەکەوێتە ئەستۆ، وەکو ئامرازێك بۆ خۆپاراستن لە نەخۆشی لە رێگای کۆڕ و سمینار و ئامرازەکانی ڕاگەیاندن، چونکە دابینکردنی شێوازەکانی خۆپاراستن تەنانەت تەندروستی بەندکراوان ناپارێزێ ئەگەر بەندکراو هۆشیاری تەندروستی نەبێ سەبارەت بە شێوازەکانی خۆپاراستن لەڕووی گرنگی و مەبەست و ئامانجەکانی.

دووەم : شێوازی چارەسەرکردن:

١- پشکنینی بەندکراو:

٢- چارەسەرکردنی بەندکراو:

شێوازی چارەسەرکردن هەردوو شێوازی پشکنینی بەندکراو و چارەسەری نەخۆشییەکانی دەگرێتەوە کە تووشی بووە پێش هاتنی بۆ نێو بەندیخانە یاخود لەنێو بەندیخانەدا.

١- **پشکنینی بەندکراو:** بەپێی هەدوو ڕێسای (٢٤، ٢٥)ی کۆمەڵە ڕێسای لانی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان دەڵێت (پێویستە لەسەر پزیشکی بەندیخانە پشکنین بۆ هەموو بەندکراوان بکات بەهاتنیان بۆ نێو بەندیخانە و دوایی چوونە نێو بەندیخانەشەوە بەپێی ماوە ماوە و هەرکاتێ پێویست بکات، لەپێناو ئاشکراکردنی نەخۆشییە جەستەیی و عەقڵییەکانیان و گرتنەبەری ڕێوشوێنی پێویست بۆیان، وەکو جیاکردنەوەی ئەو بەندکراوانەی گومانی توش بونیان لێ دەکرێت بە نەخۆشی گواستراوە و دیاریکردنی توانای بەندکراوان بۆ کارکردن بێ توانایان لەڕووی جستەیی و عەقڵییەوە.

٢- **چارەسەرکردنی بەندکراوان:** چارەسەرکردنی بەندکراوان مافێکی ڕەوای بەندکراوە، لەبەر دوو هۆکاری سەرەکی:

أ- بەندکراو خۆی ناتوانێت بچێت بۆ لای پزیشك چارەسەری خۆی بکات.

ب- بەندکراو وەکو هەر مرۆڤێکی تر مافی چارەسەری تەندروستی جەستەیی و عەقڵی و دەروونی هەیە.

لەلایەکی ترەوە پێویستە چارەسەرکردن بۆ بەندکراوان بە خۆڕایی بێت و لەسەر دەوڵەت بێ کە هەموو پێداویستیەکانی چارەسەرکردنی بەندکراوان فەراهەم بکات، چونکە بەشێکە لە پرۆسەی شیاندن، لەهەمانکاتدا هەموو بەندکراوەکان لەڕووی ئابووریەوە توانای خەرجی چارەسەرکردنیان نیە، بەمەش پێویستە لەبەندیخانەکاندا چارەسەرکردنی بەندکراوان بەهەمان شێوەی دەرەوەی بەندیخانە بێت و پرۆسەی چارەسەرکردن نەخۆشییە ئەندامی و پەشێویی دەروونی و عەقڵییەکان بگرێتەبەر لەگەڵ چارەسەرکردنی

نەخۆشی دداں، هەروەها پێویستە بایەخ بدرێت بە چارەسەرکردنی ئەو بەندکراوانەی لەسەر کێشانی مادده هۆشبەرەکان ڕاهاتووں، چونکە چارەسەرکردنی ئەوانە واتە لەناو بردنی یەکێك لە هۆکارەکانی ڕەفتاری تاوانکارییە.

پێویستە لەنێو بەندیخانەدا نەخۆشخانەیەکی پاشکۆ هەبێت بۆ ئەو نەخۆشانەی کە حاڵەتەکەیان وا پێویست دەکات لە نەخۆشخانەدا بمێننەوە، بەتایبەتی ئەگەر مەترسی هەڵهاتنی لێ بکرێت نەتوانرێت بخرێتە نێو نەخۆشخانە گشتییەکانی دەرەوەی بەندیخانە. یان بۆ حاڵەتە کتوپڕەکان، بۆیە دەبێت ئەو نەخۆشخانەیە هەموو پێداویستیکانی پزیشکی تێدابێت، لە ئامێری پزیشکی و دەرمان و ستافی هەمەجۆر لە هەموو بوارەکان.

پرسیار/ ئایا چارەسەرکردنی بەندکراو لە نەخۆشی دەبێ بەشێوەی زۆرەملێ (اجباری)بێت، یاخود بە ڕەزامەندی بەندکراو؟

وەلآم: ئەوەی کە ئاشکرایە مرۆڤ ئازادە بەوەی کە چارەسەری بۆ بکرێت لەو نەخۆشییانەی کە توشی بوو، تەنیا هەندێك نەخۆشی نەبێت کە مەترسی بڵاوبوونەوەی لێدەکرێت، وەکو ئایدز، بەلآم سەبارەت بە بەندکراو ئەگەر چارەسەرکردنی لە نەخۆشییەکەی ببێتە هۆی بنەبڕکردنی فاکتەرەکانی تاوان، بەمەش دەبێتە بەشێك لە پرۆسەی چاکسازی، کە بەبێ ڕەزامەندی بەندکراویش دەبێت ئەنجام بدرێت، بەلام بە ڕێگەیەکی مرۆیی کە نەبێتە هۆی بێڕێزیکردن بە بەندکراو.

ڕۆڵی پزیشك لە بەندیخانەکاندا (دامەزراوە چاکسازیەکاندا):

پزیشك لە نێو بەندیخانەدا لە ئەرکێك زیاتری پێ دەسپێردرێت وەکو چاودێری و بینینی بەندکراوی نەخۆش و چارەسەرکردنی و دواتریش پێشکەشکردنی ڕاپۆرتی پزیشکی بۆ کارگێری بەندیخانە.

لەبارەی ڕۆڵی پزیشك لە بەندیخانەدا (کۆمەڵە ڕێسای لانی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراو لە ڕێسای (٢٢) کە لە دوو برگە پێك هاتوە لەبرگەی (١) دەڵێت (پێویستە هەموو بەندیخانەیەك لانی کەم پزیشکێکی کارامەی هەبێت، کە زانیاری دەربارەی پزیشکی دەرونیش هەبێت و پێویستیشە خزمەتە پزیشکییەکانی لەگەڵ پەیوەندییەکی پتەو بە ئیدارەی تەندروستی گشتی ناوچەیی یان نیشتمانیەوە پێشکەش بکرێت، هەروەها پێویستە لقی پزیشکی دەرونیشی تێدا بێت، بەمەبەستی دەستنیشانکردنی بارە ژیریە نائاساییەکان و چارەسەکردنیان لە کاتی پێویستدا)، بەلآم خاڵێکی گرنگ لەکاری پزیشك لەنێو بەندیخانەدا بریتییە لە دروستکردنی متمانە لەنێوان خۆی و بەندکراواندا تا بتوانێت سەرجەم ئەو فەرمانانەی بۆ بەندکراوان دەری دەکات کە لە بەرژەوەندی خۆیاندایە جێبەجێبکەن، هەرچەندە بەشێك لە و فەرمانانە لەلایەن کارگێری بەندیخانەوە بەسەریاندا دەچەسپێنرێت، بەلآم هەندێك حاڵەت پێویستی بە بوونی متمانە

هەیە لەوانەش لەکاتی مانگرتنی بەندکراوان لەخواردن کە لەو ماوەیەدا بەندکراوان پابەندی ڕێنماییەکانی کارگێڕی بەندیخانە نابن، بۆیە لەسەر پزیشك پێویستە بەپێی ئەو متمانەی پێشتر لەگەڵیاندا دروستی کردووە هەوڵبدات ئەو بەندکراوە مانگرتوانە ڕینمایی و چارەسەری جەستەیی و دەروونیان بکات، بێ ئەوەی ناچاری خواردنیان بکات و دەبێت ڕێز لەو بۆچونانەیان بگرن کە بۆ بەدیهێنانی داواکارییەکانیان گرتویانەتە بەر، بەلاّم پێویستە بەردەوام لەگەڵیاندا بێت و ئەو ڕێگا و ڕێوشوێنانە بگرێتەبەر کە لەو کاتەدا پێویستە بۆ پشکنین و چارەسەرکردنیان تا تووشی نەخۆشی درێژخایەن نەبن.

چوارەم: پرۆگرامی کارکردن:

مەبەست لەکارکردنی بەندکراوان لەنێو بەندیخانەکان گۆڕانکاری بەسەردا هاتوە شانبەشانی ئەو گۆڕانە بەسەر مەبەست و ئامانج لە سزادا هات، هەر بۆیە مەبەست لە کارکردنی تاوانباران بەچەند قۆناغێك تێپەریوە کە گرنگترینیان ئەمانەن:-

قۆناغی یەکەم/ئازاردان: لە سەرەتای پەیدابوونی سیستەمی کارکردن مەبەست لەسەپاندنی بەسەر تاوانبار ئازار و ئەشکەنجەدانی بووە. لەسەدەی حەڤدەهەمدا ئاماژەیان بەوە دەکرد کەدەبێ کارکردن توندووتیژ و ڕیسواکار بێت بۆ بەندکراو، هەر بۆیە جۆرێك لەسزادان بەناوی ئیشی زەحمەت (اعمال شاقە) دەرکەوت، ئەویش بریتییە لەناچارکردنی بەندکراو بە جۆرە ئیشێکی زەحمەت. شایەنی باسە هەتا ئەمرۆش لە هەندێك لە یاساکانی وڵاتانی جیهاندا کارکردن بەسزای ناوبراو دەکرێت لەمانە یاسای سزادانی میسری و سوری ، بنەماکانی لایەنی کەمی مافەکانی بەندکراو ماددەی (١/٧١) هەموو جۆرە ئازاردانێك بەدوور دەخاتەوە لەنێو بەندیخانەکان.

قۆناغی دووەم/ئابووری: کاتێك بینرا کارکردنی بەندکراو وەکو سزایەك بەرهەمێکی هەیە، دەتوانرێت پشتی پێ ببەسترێ بۆ داپۆشینی پێداویستیەکانی ناو بەندیخانە، پرەنسیپی (پشت بەستن بەخۆ)دەرکەوت بێ ئەوەی گوێ بدرێت بە توانای بەندکراو بۆ ئەنجامدانی ئیش و ئارەزوو و ویستی و گونجانی لەگەڵ جۆری ئیشەکەدا، هەرچەندە بەدەستهێنانی بەرهەم لە کارکردن لەنێو بەندیخانە یارمەتی لایەنی ئابووری دەدات، بەلاّم ئامانجێکی سەرەکی نیە لە پروسەی سزای نۆیدا، هەروەك بنەمایەکانی لایەنی کەمی مافەکانی بەندکراو ئاماژەی پێکردووە لە بەندی(٧٢)ی برگەی (٢). هەرووەها لەکۆنگرەی لاهای ساڵی ١٩٥٠ بۆ قەلاّچۆکردنی تاوان و مامەڵەکردنی تاوانباران ئەمەی ڕاسپاردووە.

قۆناغی سێیەم/ چاکسازی و ڕاهێنانەوە: پاش ئەوەی مەبەست لەسزا بریتی بوو لە چاکسازی و ڕاهێنان، کارکردن بوو بە بەشێك لەم راهێنان وچاکسازییە، چونکە لەلایەکەوە دەبێتە هۆی پەیداکردنی گیانی هاریکاری لەنێوان بەندکراوان و ئەندامانی کارگێری دامودەزگاکە، لەلایەکی ترەوە دەبێتە هۆی پەیدابوون و گەشەسەندنی توانست و بەهرەو متمانە بەخۆکردن، هەروەك دەبێتە هۆی چاندنی گیانی کارکردن و ڕاهاتن لەسەری، ئەمەش دەبێتە

هۆی دوورخستنەوەی لە تاوان و بەرەو ژیانی ئاسایی دەیبات بێ ئەوەی مەترسی هەبێت لەسەر کۆمەڵگە، هەتا دوای دەرچوونی لە بەندیخانە سوودمەندە بۆ پەیداکردنی قوتی ڕۆژانە، بەلاٌم لەگەڵ ئەوەی مەبەست لە کارکردن لەکاتی ئێستادا بریتییە لە چاکسازی و ڕاهێنانەوە تاوانبار گەلێ سودی تریش لە سیستەمی کارکردن لەنێو بەندیخانەکان دێتەدی کە بریتییە لە بەشداریکردن لە ئابووری نێو بەندیخانە و پاراستنی سیستەمی نێودا، لەبەرئەوەی کارکردن بە مافێك دادەنرێت لە مافەکامی بەندکراو، کەواتە چەند ئاکامێك دەبێت بەدی بکرێت لەکارکردندا کە ئەمانەن:-

یەکەم/ دابینکردنی کار بۆ هەموو بەندکراوێك واتا کارگێری دامودەزگا چاکسازییەکان دەبێت پابەندن بێت بەوەی کار بۆ هەموو بەندکراوێك دابین بکات، ئەگەر توانای کارکردنی هەبێت. لێرەدا چەند مەرجێك هەیە دەبێت بێتەدی لەو کارەی دامودەزگای ناوبراو دابینی دەکات لەمانە:-

١- دەبێت کارەکە هاوشێوەی ئەو کارە بێت کە لەدەرەوەی بەندیخانە ئەنجامدەدرێت، لەهەمان باری تەندرووستی ئەنجامبدرێت لەبەر ڕووناکی و هەوای پاك و دابینکردنی پێداویستیەکانی کارکردن لە ئامراز و ئامێری پێویست و ماوەی کارکردن و پشوودان و مۆڵەت ...هتد، هەرووەك لە بەندی (٧٥)ی لە بنەمایەکانی لایەنی کەمی مافەکانی بەندکراو ئاماژەکراوە کەوا کاتی کارکردن ڕۆژانە بێت یان هەفتانە دەبێ بە یاسا دیاری بکرێت لەگەڵ ڕەچاو کردنی دابونەریتی کارکردن لە هەر شوێنێك، لە بەندی (٧٢) لەهەمان ڕێسای هاتووە کەوا ئەبێ ئیش لە بەندیخانە هاوشێوەی ئیشکردن بێت لەدەرەوەی بەندیخانە، بەپێی توانا، تاکو بەندکراو بتوانێت ڕووبەڕووی بارودۆخی سروشتی ژیانی پیشەیی ببێتەوە.
٢- دەبێت ئیشەکە بەرهەمهێنەر بێت، چونکە ئەمە مەعنەویاتی بەندکراو بەرز دەکاتەوە و متمانەی بەخۆ زیاد دەکات، وای لێدەکات کە هەر پەیوەست بێت بەو ئیشەی هەتا دوای ئازاد کردنیشی لەبەندیخانە.
٣- ئەبێت ئیش لەنێو بەندیخانە هەمەجۆر بێت، تاکو لەگەڵ حەزو و ئارەزوو و توانای بەندکراو بگونجێت.
٤- ئەبێ ئیشەکە سوودمەند بێت، واتا نابێت بەندکراو سەرقاڵ بکرێت بەئیشێك کە دابونەریتی کۆمەڵگا پەسەندی ناکات.

دووەم/ دەستکەوتنی کرێ یەکێکە لە مافەکانی بەندکراو وەك لە بەندی (٣٢) ی جاردانی مافی مرۆڤدا هاتووە کە هەر کەسێك بەبێ جیاوازی مافی ئەوەی هەیە کە کرێ وەربگرێت لەبەرامبەر ئەو کارەی ئەنجامی دەدات.

سێیەم/ سودوەرگرتن لە یارمەتی ضمانات و خزمەتگوزارییە کۆمەلاٌیەتیەکان، واتا پاراستنی بەندکراو لە مەترسیەکانی کارکردن کە لە ئاکامی بەکارهێنانی ئامێر و ئامرازی زانستی و تەکنەلۆژی دووچاری دەبێت یان لە ئاکامی ئەو بارووددۆخەی کە ئیشەکەی تیا ئەنجام دەدرێت یان بەهۆی سروشتی کارەکە کە لەوانەیە ببێتە

هۆی تـوش بـوون بـه نەخۆشـی، ئەمـەش بـە هـەمان شـێوە و مەرجـەکانی کـە یاسا بریـاری دەدات، بۆکرێکـارە ئازادەکان لەدەرەوەی بەندیخانە.

چوارەم/ هەڵبژاردنی جۆری کارەکە لەلایەن بەندکراوان وەك مافێکی ڕەوایان، ئەوەیە کە دەبی جۆری کارەکـە بـە ویست و ئارەزووی بەندکراو بێت، لەگەڵ حەزو و ئارەزوو و توانـای بگونجێ. هـەروەك لـە بەنـدی (٧١)ی برگـەی (٦) لە بنەماکانی کەمترین لایەنی مافەکانی بەندکراو ئاماژەی بێکراوە.

یاسادانەری عێراقی لەیاسای دامودەزگای گشتی چاکسازی کۆمەلایـەتی ئامـاژەی بـە بەکارخسـتن کـردوە لەبەندەکانی (١٨)تا(٢٠)، لەبەندی(١٨)دا هاتووە کەوا (کارکردن مافێکی بەندکراوە لە سـنووری توانـا و ئـارەزوو و بنـەماکانی پیشـە ئـەنجامی دەدات ئەمـەش بەمەبەسـتی ڕاهێنانـەوە و ئامـادەکردنی هۆکارەکـانی بـژێوی دوای بەسـەربردنی مـاوەی بەندکراوییەکـەی، هـەروەها لـە بەنـدی (١٩)دا جـەخت لەسـەر ئـەوە دەکـات (بەکارخسـتن بەشێکە لە پرۆسەی جێبەجێکردنی سزا نـەك وەك سـزایەك، هـەر بۆیـە لیژنـە هونەرییـەکان پێویسـتە سـەیری کارکردن بکەن وەك پێداویستیەکانی پاراسـتنی بەنـدکراو و کۆمـەڵگا، هـەروەك لـە بەنـدی (٢٠) جـەخت لەسـەر ئەوە دەکاتەوە کـە بـارودۆخی ئەنجامـدانی ئـیش لەبەندیخانـە دەبێ وەکو هـەمان بـارودۆخی کـارکردن بێـت لـە دەرەوەی بەنـدیخانەکان لە هەموو ڕوویەکەوە هەروەك دەبێ ئامرازەکانی پاراسـتنی سـەلامەتی بەنـدکراو لـەکاتی کارکردن هەمان ئەو ئامرازانە بێت کـە بـۆ کرێکـاری ئـازاد دابـین دەکرێـت، لـە کۆتاییـدا یاسـای نـاوبراو جـەخت لەسەر ئەوە دەکات کەوا ڕێنماییەکانی ئەنجومەنی کارگێری بەندیخانە بنەماکانی کارکردن و کرێی بەنـدکراو لـە نێو بەندیخانە دیاری دەکات.

ڕێکخستنی یاسایی کارکردنی لە بەندیخانەدا :

ڕێکخسـتنی یاسـایی بـۆ کـارکردن لـەنێو بەندیخانـەکان دەگـۆڕێـت بـەپێی ڕۆڵـی کـارگێری بەندیخانـە لـە سەرپەرشتیکردنی ئەم کارە، لەوانەیـە هـەر نـەی بێـت یـاخود سەرپەرشـتی گشـتی بۆخـۆی بێـت لەوانەشـە مـام ناوەند بێت، هەر بۆیە چەند سیستەمێکی کارکردن پەیرەو دەکرێت کە ئەمانەن:

١- سیستەمی قۆنتەرات.
٢- سیستەمی بەکارهێنانی ڕاستەوخۆ.
٣- سیستەمی هێنانی کەلوپەل.
٤- سیستەمی گرێبەند.

١- سیستەمی قۆنتەرات:

بەپێی ئەم سیستەمە دەوڵەت مەسەلەی کارکردنی بەندکراو دەخاتە ئەستۆی کەسێك لە کەرتی تایبەت، بـەجۆرێك ئـەو کەسـە جـۆری کـارکردن و مەرجـەکانی دیـاری دەکـات و ئـامرازو و کەرەسـتەی سـەرەتایی

ئامادەدەكات و سەرپەرشتی تەواوی پرۆسەی كاركردنەكە لەلایەن ئەو كەسە ئەنجامدەدرێت بەرامبەر بە دابینكردنی كرێ كاركردنیان، ئەم سیستەمە چاكییەكەی لەوەدایە كە قورسایی دارایی سەرشانی دەوڵەت سوك دەكات سەبارەت بە بژێوی بەندكراوان و سەرپەرشتی كردنیان، بەلاَم لەگەڵ ئەوەشدا دەبێتە هۆی پشتگوێخستنی مەبەستی سەرەكی لە كاركردن كە بریتییە لە چاكسازی تاوانباران، تەنیا بایەخ بە بەرهەمی زۆر و قازانج زیاتر دەدرێت لەم سیستەمەدا.

٢- سیستەمی بەكارهێنانی ڕاستەوخۆ:

بەپێچەوانەی سیستەمی پێشوو، لێرەدا دەوڵەت یان كارگێری دامودەزگای چاكسازی خۆی هەڵدەستی بە پرۆسەی بەكارهێنانی بەندكراوان و دابینكردنی گشت پێداویستیەكانی كاركردنیان، لەگەڵ ئەوەی تێچونی زۆر دەخاتە سەر شانی دەسەلاَت، بەلاَم دەبێتە هێنانەدی مەبەستی سزا لە چاكسازی تاوانباران، هەر بۆیە بنەماكانی لایەنی كەمی مافەكانی بەندكراوان لە بەندی (٧٣) برگەی یەكەم جەخت لەسەر ئەوە دەكات كە دەبێت دەزگا پیشەسازی و كشتوكاڵییە سزاییەكان دەسەلاَت ئاراستەی بكات نابێ بخرێتە ئەستۆی كەسانی كەرتی تایبەت. نابێت ئەم سیستەمە دووربخرێتەوە لەسەر ئەو بنەمایەی بارێكی گرانە بەسەر میزانیەی دەوڵەت، لەبەرئەوەی بەندیخانە دامودەزگایەكی چاكسازی و چارەسەرییە نەك بەرهەم هێنان.

٣- سیستەمی هێنانی كەل و پەل:

ئەم سیستەمە مام ناوەندە لەنێوان هەردوو سیستەمەكەی پێشوو بە جۆرێك كارگێری دامودەزگای چاكسازی پەیمان دەبەستێ لەگەڵ یەكێ لە كەرتی تایبەت سەبارەت بە دابینكردنی ئامرازو و كەرەستەی سەرەتایی پێویست بۆ بەكارخستنی بەندكراوان، بۆئەوەی بەندكراوان هەڵسن بە بەرهەمهێنان، بەهۆی ئەم ئامراز و كەرەستانە لەژێر چاودێری كارگێری دام و دەزگای چاكسازی، بەلاَم بۆ بەرژەوەندی ئەو كەسە، ئەمەش بەرامبەر برێك پارە وەك موچە كە دەیدات بە بەندكراو، كەواتە لێرەدا كارگێری دامو دەزگا خۆی سەرپەرشتی بەندكراوان دەكات بەجۆرێك دەتوانێت بەو ئاراستەی بەرێت كەدەبێتە هۆی چاكسازی تاوانباران لەهەمانكاتیشدا ئەركی سەرشانی سوك دەبێت لەڕووی دارایی، بەلاَم كەم كەس هەیە كە ڕێگا بدات ئیشی بۆ ئەنجامبدرێت بێ ئەوەی خۆی سەرپەرشتی بكات.

٤- سیستەمی گرێبەند:

ئەم سیستەمە بریتییە لەبەستنی گرێبەند لەنێوان بەندیخانە و دامو دەزگا بەرهەمهێنەرەكان، بەهۆیەوە بەندكراو دەنێرێت بۆ ئەم دامو دەزگایانە، بۆ ئەنجامدانی ئیش و بەرهەمهێنان دوای تەواو بوونی بەندكراو لە كارەكەیان دەگەڕێتەوە بەندیخانە بەرامبەر كرێی كرێكاری ئازاد، ئەم سیستەمە مەترسی هەیە

لەلایەنی کۆنترۆڵککردنی بەندکراوان لە کاتی گواستنەوەیان و ئەنجامدانی ئیش لە دەزگا بەرهەمهێنـەرەکان، بەجۆرێك جی بەجیکردنی زۆر زەحمەتە لەلایەنی پڕاکتیزیەوە.

پێنجەم: پرۆگرامی فێرکردن:

نەزانی و نەخوێندەواری هۆکارێکی دروستبوونی تاوانە، لەرێگای ئـەم پرۆگرامـە ئـەم فاکتـەرە ترسـناکەی تاوان بنبڕ دەکرێت، وەکو دەزانرێـت شـیاندنی کۆمەڵایـەتی و خۆگونجانـدنی کۆمەڵایـەتی بۆچاکسـازی عـەقڵی و دەروونــی و کۆمەڵایـەتی کەسـی تاوانبـارە، باشـترین ڕێگـاو شـێوازیش بۆچاکسـازی لـەو عەقلیەتـە بریتییـە لـە فێرکردن، هەر بۆیە فێرکردن گرنگی زۆری هەیە لە دامەزراوە چاکسازییەکاندا لەوانەش:-

١- دەتوانێ یەکێك لە هۆکارەکانی ڕەفتاری تاوانکاری لابەرێت، ئەویش نەخوێندەوارییە لای بەنکراوان، چونکە زۆرێك لەو توێژینەوانەی لە بواری زانستی تاواندا ئەنجامدراون ئەوە دووپات دەکەنەوە کە نەزانی یەکێکە لە هۆکارە سەرەکییەکانی تاوانکردن لای تاوانباران، ئەمەش هۆکاری گەڕانەوە بۆتاوان ناهێڵێت.

٢- خۆشەویستی سیستەم و گوێرایەڵی و ڕێزگرتنی یاسا لە ناخی بەندکراوان پەرەپێدەدات.

٣- کاتی دەستبەتاڵی بەندکراوان پڕدەکاتەوە لە ڕێگەی خوێندنەوە و وێنەکێشان یان هەرکارێکی دیکە کەبەندکراوەکە حەزی لێی بکات، سودی بۆی هەبێت، ئەمەش یارمەتیدەدات بۆ لابردنی ئەو بارودۆخە دەروونییە ناخۆشە لەسەری، بەهۆی زەوتکردنی ئازادی، ئەمەش دەبێتەهۆی کەمکردنەوەی توندوتیژی لەناو بەندیخانەدا.

٤- ئازادکراوی ڕۆشنبیر و فێربوون دەرفەتی کارکردن و ژیانێکی ئاسایی زیاترە و باشترە بە بەراورد بەئازادکراوێکی ناڕۆشنبیرو نەخوێندەوار.

٥- پێگەیشتنی تواناکانی ژیری لای بەندکراو، ئەمەش وادەکات گۆڕان بەسەر ڕەفتارەکانیدا بێت و شێوەی بیرکردنەوەشی.

هەر لەبارەی گرنگـی ڕۆڵی فێرکردن لەنێو دامەزراوە چاکسازییەکاندا کۆمەڵە ڕێسای لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەڕێسای (٧٧)کە لە دوو بڕگە پێك هاتوە دەڵێت:-

أ- پێویستە کاربکرێت بۆ فەراهەمکردنی کەرەستەکانی پەرەپێدانی فێرکردن بۆ سەرجەم ئەو بەندکراوانەی کە دەتوانن سودی لێوەربگرن، پێویستیشە فێرکردن زۆرە ملێ بێت بۆ ئەو بەندکراوانەی کە نەخوێندەوارن، یان تەمەنیان بچوکە.

ب- پێویستە بەپێی تواناو بە پراکتیکی فێرکردنی بەندکراوان گونجاو و تەواوکار بێت لەگەڵ سیستەمی فێرکردنی گشتی وولآتدا، بۆئەوەی بەندکراو بەبێ گرفت لەدوای تەواوکردنی وادەی سزاکەیان بتوانن درێژە بەخوێندن بدەن لەدەرەوەی بەندیخانە.

بوارەکانی فێرکردن:

بەگشتی فێرکردن لەدامەزراوە چاکسازییەکاندا لە دوو بواری سەرەکی خۆی دەبینێتەوە:

١- فێرکردنی گشتی
٢- فێرکردنی تایبەتی یان هونەری (پیشەیی)

١- **فێرکردنی گشتی:-** مەبەست لە فێرکردنی گشتی ئەو فێرکردنەیە کە لەلایەن دەوڵەتەوە بەشێوەیەکی رێکخراو ئەنجامدەدرێت، بە ئامانجی نەهێشتنی نەخوێندەواری و بەخشینی زانیاری پێویست بە بەندکراوان، لەهەر سێ قۆناغی سەرەتایی و ناوەندی و دواناوەندی، لە زانستی سزای نوێدا بەلایەنی کەمەوە دەبێت خوێندنی سەرەتای بەزۆرەملێ بێت بۆ نەهێشتنی نەخوێندەواری، هەروەها لەحاڵەتی بەندکردنی ماوەدرێژدا بەندکراو دەبێت درێژە بەخوێندن بدات و قۆناغەکانی ناوەندی و دواناوەندی تەواو بکات. لە سیستەمی سزای فەرەنسیدا سەبارەت بەفێرکردنی گشتی هاتووە کە بەندکراو ئەگەر بروانامەی ئامادەیی بەدەست هێناو ویستی درێژە بەخوێندن بدات و زانکۆ تەواو بکات پێویستە بواری بۆ بڕەخسێ بۆ هێنانەدی ئەو حەزو هیوایەی، لە هەرێمی کوردستانیش کار بەهەمان یاسا دەکرێت.

٢- **فێرکردنی تایبەتی یان هونەری (پیشەیی)** ئەو خوێندنەیە کەتیایدا بەندکراو فێری کارو پیشەییەك دەکرێت بەشێوەیەکی زانستی لەڕووی هونەری و پڕاکتیکی وەکو (ئاسنگەری، دارتاشی، بەرگدرووین، قژبرین، ...هتد) ئەمرۆ لەزانستی سزادا بایەخێکی تەواو بەم جۆرە خوێندنە دەدرێت بۆ ئامادەکردنی بەندکراو بۆ ژیانێکی پراکتیکی لە کۆمەڵگادا دوای ئەوەی ئازاد دەکرێت تاکو بتوانێت دژی بێکاری و مەترسیەکانی بوەستێت، ببێتە خاوەن پیشەیەك و بژێوی خۆی و خێزانەکەی پێدابین بکات بەتایبەت زۆر لە توێژینەوەکان ئەوە دەسەلمێنن کە بێکاری یەکێکە لەهۆکارەکانی تاوان کردن.

لەپێناو بەدەستهێنانی ئامانجەکانی فێرکردنی پیشەیی دەبێت لەلایەن ئیدارەی بەندیخانەوە پرۆگرامەکان ئامادە بکرێن، بەشێوەیەك بەرامبەر بە پێویستییەکانی کۆمەڵگا بێت، ئەمەش وا پێویست دەکات کارمەندی هونەری مەشق پێکراو ئامادەبکرێت، بۆ جێبەجێکردنی ئەم پرۆگرامە لەگەڵ بەخشینی بروانامەی دەرچوون لەخولەکان بەبێ نوسینی شوێنی بەدەستهێنانی.

شێوازەکانی فێرکردن:

شێواز و کەرەستەکانی فێرکردن زۆرن، کە کارگێری بەندیخانە بەمەبەستی فێرکردنی بەندکراوان پشتی پێدەبەستی، گرنگترینیان بریتین لە:-

١- **وانەگوتنەوە:** پێویستە لەنێو دامەزراوە چاکسازییەکاندا شوێنێك بۆ فێرکردن تەرخان بکرێت بەناوی قوتابخانەی بەندیخانە، هەموو کەرەستە و پێویستیەکانی فێرکردنی تێدا دابین بکرێت، دەبێت دەستەیەکی

زانستی هەبێت سەرپەرشتی پرۆژەی خوێندن بکات، بۆ هەر دامەزراوەیەك بەڕێوەبەرێك دابنرێت، لەهەمانکاتدا دەبێت مامۆستایان و ڕاهێنەرەکان مەشقی تایبەتیان پێبکرێت، چونکە وانەگوتنەوە لە دامەزراوە چاکسازییەکاندا جیاوازە لە دەرەوەی دامەزراوەکە، مامۆستا ڕووبەڕوو ی کۆمەڵێ دەبێتەوە جیاوازن لە قوتابی و قوتابخانە و پەیمانگاکان لەڕووی ئامادەکاری و توانای وەرگرتنی زانستییەوە، بەلاَم لەگەڵ ئەمەشدا پێویستە پرۆسەی فێرکردن لە بەندیخانە بە هەمان ڕێڕەوی فێرکردنی گشتیدا بڕوات تا دەرفەت بۆ بەندکراوان برەخسێت دوای تەواو بوونی وادەی سزاکەیان درێژە بەخوێندن بدەن، ئەمەش پێویست دەکات ئیدارەی بەندیخانە بڕوانامە ببەخشێتە ئەو قوتابییەی کە قۆناغەکانی خوێندن بەسەرکەوتویی تەواو دەکەن، کە هەمان بڕوا نامە بێت کە لە قوتابخانە ئاساییەکان دەبەخشرێتە قوتابیان، لەگەڵ ناونەهێنانی شوێنی بەدەستهێنانی بڕوانامەکە، لەپێناو بەدەستهێنانی ئەمە دەبێت هەماهەنگییەکی تەواو هەبێت لەنێوان ئیدارەی بەندیخانەو وەزارەتی پەروەردە.

٢- **کتێبخانە :** کتێبخانە یەکێکە لە کەرەستە هەرە گرنگەکانی فێرکردن، دەتوانرێت لە ڕێگەیەوە بەندکراوان ئاستی ڕۆشنبیریان پەرەپێبدەن، ئەمەش بەبوونی کۆمەڵێك کتێبی زانستی و ئەدەبی و پەروەردەیی و کۆمەلاَیەتی و سیاسی و هونەری.... دەبێت، تا بەندکراو دەرفەتی بۆ بڕەخسێت سەردانی کتێبخانە بکات. ئاماری بەندیخانەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا ئەوە دەسەلمێنن کە بەندکراوی خوێندەوار پێنج جار ئەوەندەی کەسانی ئاسایی دەرەوەی بەندیخانە دەخوێننەوە. هەر لەبەر ئەمە زۆربەی دامەزراوە چاکسازی و سزاییەکانی جیهان بایەخ دەدەن بە فەراهەمکردنی کتێبخانە بۆ بەندکراوان، هەر لەم بارەوە کۆمەڵە ڕێسای لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەند کراوان لەڕێسای (٤٠)دا دەڵێت (پێویستە لەهەموو دامەزراوەکاندا کتێبخانەیەکی تایبەت هەبێت بۆ هەموو گروپەکانی نێو بەندیخانە و بەپێی پێویست کتێبی ڕۆشنبیری و ئاسودە بەخش لەخۆبگرێت هانی بەندکراوانیش بدرێت بەباشی سودی لێوەربگرن)، هەروەها پێویست دەکات فەرمانبەرێکی مەشق پێکراو خاوەن بڕوانامە لەم بوارە کتێبخانەی بەندیخانە بەڕێوە ببات، دەبێت توانای هەڵبژاردنی کتێب و سەرنج ڕاکێشانی بەندکراوان و هاندانیان بۆ خوێندنەوەی کتێب هەبێت.

٣- **ڕۆژنامە :** یەکێکە لە کەرەستە ناڕاستەوخۆکان کە ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لە بەدەست هێنانی ئامانجەکانی فێرکردن، ئامرازێکیشە بۆ پەیوەندی نێوان بەندکراو و کۆمەڵگە، کە ئامادەی دەکات بۆ ئەوەی دوای تەواوبوونی وادەی سزاکەی لەگەڵ کۆمەڵگادا بگونجێت، بۆ ئەمەش لەسەر کارگێری دامەزراوەکە پێویستە ئاسانکاری بکات لە سەرلەنوێ گونجاندنی بەندکراو لەگەڵ کۆمەڵگەدا، لەهەمانکاتدا مافێکی ڕەوای بەندکراوە هەواڵی کۆمەڵگاکەی بزانێت، بەلاَم هەندێك دژی هێنانە ژوورەوەی ڕۆژنامە و گۆڤارن بۆ نێو بەندیخانە، چونکە وای دەبینن ئەو ڕۆژنامە و گۆڤارانە هەندێك جار هەواڵی وا لەخۆدەگرن لەسەر تاوان و تاوانباران دەبێتە هۆی خراپ بوونی بەندکراوان لەبری ئەوەی یارمەتی پرۆسەی چاککردنیان بدات. لەم ڕوانگەیەوە کۆمەڵە ڕێسای لایەنی کەمی

مامەڵەکردن لەگەڵ بەنـدکراوان لەرێسای (٣٩)دەڵێت (پێویستە بـوار بـدرێت بـە بەنـدکراوان لـەرێگای رۆژنامـە رۆژانیـەکان یـان خولیـەکان یـان هـەر بڵاوکراوەیـەکی تایبەتیـەوە کـارگێری بەندیخانـە بـڵاوی بکاتـەوە، یـاخود گوێگرتن لـە رادیۆکـان یـان پێوتنـەوەی موحـازەرە، یـان هـەر رێگایـەکی تـر کـە کـارگێڕی رێگـە بـدات لـە ژێـر سەرپەرشتی دابێت، بەردەوام ئاگایان لە رووداوە گرنگەکان بێت.

٤- **چالاکی ڕۆشنبیری و ڕابـواردن:** مەبەسـت لەچالاکییە ڕۆشـنبیرییەکان هـەموو ئـەو چالاکییانە دەگرێتـەوە کـە دەتوانێ پەرە بە ئاستی ڕۆشنبیری و هزری بەنـدکراوان بـدات وەکو بـوونی کتێبخانـە و وانەوتنـەوە و ڕۆژنامـە، بـەڵام لـە دامـەزراوە چاکسازییە نوێیەکانـدا چالاکی ڕابـواردن و دڵنـەوایی جۆراوجـۆر بـۆ بەنـدکراوان ئـەنجام دەدرێت، گرنگترینیان بریتین لە:-

أ- ئەنجامدانی یاری تۆپی پێ لەنێوان دوو تیپدا و بەندکراوانی دیکەش ئامادەی بینینی یارییەکەبن.

ب- سینەما کە هەفتەی یەك جار فلیمی جۆراوجۆر بۆ بەندکراوان پەخش بکات.

ج- ڕادیۆ، بەندکراوان ڕۆژی دووجار دوای نیوەرۆ و ئێوارە گوێ لە ڕادیۆ دەگرن.

د- یاری شەترەنج،دۆمینە، ... هتد.

هـ- میوزیك بەشێوەیەکی تایبەت.

و- نوانـدن، وێنەکێشـان، پەیکـەر تاشـین، لایـەنێکی دیکـە لەسـەردەمی ئێسـتا بایـەخێکی زۆری دەدرێـت بـە بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای ئینتەرنێتـە بـۆ بەنـدکراون لـەنێو بەندیخانـەدا، بـەڵام دەبێـت ڕێووشـوێنی چاودێری پێویست بگرێتەبـەر، چـونکە لەوانەیـە بـوار برەخسـێت بۆهەنـدێ چالاکی ناسـاز. هـەر سـەبارەت بـە چالاکی ڕۆشنبیری و ڕابواردن کۆمەڵە ڕیسای لانی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەنـدکراوا لەرێسـای (٧٨) دەڵێـت (پێویسـتە چالاکی ڕۆشنبیری و ڕابواردن لە سەرجەم دامەزراوە چاکسازییەکان فەراهەم بکرێت تا پارێزگـاری لەتەندروسـتی و جەستەیی و بەندکراوان بکرێت).

شەشەم: پڕۆگرامی پەروەردەیی ئایینی:

پڕۆگرامی پەروەردەیی ئایینی مێژوویەکی دوورودرێژی هەیە لەگەڵ دەزگا سزاییەکان ،چاکەی هەیە لە دروستبوونی سیستەمی سزایی نوێ، بیرۆکەی تۆبەی ئایینی نـاوکی ڕاهێنـانی نوێیـە. یـەك لەتوێـژەرەکان دەڵـێ بەبێ پەروەردەی ئـایینی نـاتوانین بگەینـە مەبەسـتەکانی سـزا لـە چاکسازی و ڕاهێنانـدا، گرنگـی ئـەوەش ڕوون دەبێتەوە کاتێك کە تێبینی دەکەین زۆربەی بەندکراوان هۆکاری تاوانیان دەگەرێتەوە بۆ لاوازی بەهای ئایینی لە ناخیاندا. جا، پەروەردەی ئایینی دەتوانین فاکتەری گرنگی تاوان بنبربکـەین، هـەروەها دەسـەڵاتی ئـایین لـەدەزگا چاکسازییەکاندا زۆر بەهێزە بەشێوەیەکی تایبەت، چـونکە مـرۆڤ لەکاتـە تەنگانەکانـدا لـەخوادا نزیـك دەبێتـەوە ئـەو کاتانـەش لـە ژیـانی بەنـدکراوان زۆرن، بەتایبـەتی لـەکاتی پەشـیمان بوونـەوە و سـەرکۆنەکردنی ویـژدان،

لەلایەکی تـرەوە بەنـدکراو لەئەنجامـدانی ڕێوڕەسمـە ئاینیـەکان و گـوێگرتن لـە ئامۆژگاریـەکان ئاسـودەییەکی دەروونی بۆ دەگەڕێتەوە، ئەمەش وادەکات سور بێت لەسەر بەردەوامبوون لە پەروەردەکردنی ئایینی وئامادەبێت سود لە پرۆگرامەکانی تری چاکسازی وەرگرێت. تا پرۆگرامی پەروەردەی ئـایینی کاریگـەر بێـت دەبێـت ئامـانجی گەشەکردن بێت بە هەستی ئەخلاقی و فێرکردنی یاسای تەندروست لەلای بەندکراوان، بەمانای جـەخت لەسـەر پەروەردەکردن و چاکسازیکردنی جەوهەری مرۆڤ بکات، بە ئارەزوو و باوەڕ نـەك پرۆگرامەکە کورت بکرێتـەوە لەسەر فێرکردنی شتە دووبارەبووەکان.

بۆ دڵنیابوون لەسەر تەواوکردنی کاریگەری پرۆگرامی ئـایینی لـە بـواری چاکسازی و ڕاهێنانـدا، دەبێـت ئەرکی جێبەجێکردنی ئەم پرۆگرامە بکەوێتە ئەستۆی پیاوێکی ئـایینی کـە مـەرجی زانسـتی تـەواوی دەربـارەی ڕێسا ئایینیەکان تێدابێت، لەگەڵ ئەمەشدا دەبێت ڕاهێنراو و مەشق پێکراو بێت بۆ کـارکردن لەبەندیخانەکانـدا. هەروەها دەبێت چەند مەرجێکی کەسایەتی تێدا بێت وەکو ئەوەی کە لە رەفتار و هەڵسوکەوتەکانی سەر مەشـق بێت بۆ بەندکراو، دەبێت بایەخ بە گرفتی بەندکراوەکان بدات، متمانەی بەخۆی هەبێت، لەو کەسانەش بێت کە گـوێ لـەگرفتی بـەنکراو بگرێـت تـا بەنـدکراوان هـان بـدات بۆباسـکردنی گرفتـەکانیان تـا یارمـەتیان بـدات بـۆ چارەسەرکردنی. لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا دەبێت ماموستای ئاینی زانیيارییە بنەرەتییەکانی زانستی کۆمەڵناسی و دەرونناسی وپزیشکی و مرۆڤناسی... هتـد بزانێـت. گـرنگترین ئـەو ئەرکانـەی دەکەوێتـە سەرشـانی ماموسـتای ئایینی.

جێبەجێکردنی ڕێوڕەسمە ئایینیەکان و پێشکەشکردنی وتاری ئایینی و ناسـینی خـودا و فـەرموودەکانی پێغەمبـەر (ص)و پەرسـتن و ناسـینی ئـەو بـەها ئەخلاقیانـەی کەخەسـڵەتە باشـەکان لـەناو نـاخی بەنـدکراوان دروست بکات، ئەمەش پێویست دەکات ماموستای ئـایینی بـە بـەردەوامی لـەوێ کـار بکـات، بـۆ ئـەوەی ماموسـتای ئـایینی بتوانێـت بـە ئەرکـەکانی خـۆی هەڵبسـتێت دەبێـت لـە بەندیخانـە شـوێنێکی تایبـەت هـەبێت (مزگـەوتی بەندیخانە) بۆ ئەنجامدانی ڕێورەسمە ئاینیەکان وتاردان، لەگەل دابین کردنی کەلوپـەل و کتێبـی پێویسـتیش بـۆ ئـەم مەبەسـتە، لەهەمانکاتـدا دەبێـت کاتـەکانی مومارەسـەکردنی ڕێورەسمـە ئایینیـەکان و وتـاردان دەستنیشـان کرابێـت و کـاتی پێویسـتی بـۆ تـەرخان کـرا بێـت. سـەبارەت بـەو بەندکراوانـەی کـە ئایینەکـەیان کەمینەیـە لەبەندیخانە دەبێت ئیدارەی بەندیخانە گشت پێداویستیەکانی ئەنجامدانی ڕێـو ڕەسمـە ئایینـەکان لەگـەڵ کتێبـە ئاینییەکانیان بـۆ فەراهـەمکات، کـاتی گونجاویـان بـۆ تـەرخان بکـات لەگـەڵ دابـین کردنـی ماموسـتای ئـایینی کـە بەشێوەی خولی سەردانیان بکات.

حەوتەم: پرۆگرامی تەمبێکردن و پاداشت:

پرۆگرامی تەمبێکردن و پاداشت گرنگیەکەی لە سەروەری و پاراستنی سیستەم وەرگرتوە، گرنگی سیستەم لە کۆمەلگای بەندیخانەدا زۆر زیاترە بەرامبەر کۆمەلگای ئازاد، چونکە بەشێك لە بەندکراوەکان مروڤی توندوتیژن و گرفتی هفتاریان هەیە، ئەمە جگە لەوەی ژیان لە بەندیخانە مۆرکێکی دروستکردوە کە کۆمەلێك بەربەست لە خۆدەگرێت، هەندێکیش لەو بەربەستانە دژایەتی ئارەزووە سروشتییەکانی مروڤ دەکەن وەك ئارەزووی وەرگرتنەوەی ئازادی لە زەوتکردن، ئەمەش ئەگەری زیادکردنی پێشێلکارییەکان دەکات لە بەندیخانە، بۆ پاراستنی سیستەم و رێکخستنی ژیان لە بەندیخانە پێویستە سیستەمێك بسەپێنرێت کە سزا و پاداشت پالپشتی بکەن بەشێوەیەکی کارا.

وا پێویست دەکات لە کارگێری بەندیخانە پێش سەپاندنی سزای تەمبێکردن و پێدانی پاداشت بەندکراوەکان ئاشنا بکات بە ئەرك و مافەکانیان، رێسای (٣٥)ی لایەنی کەمی مامەلەکردن لەگەل بەندکراوان دەلێت (يجب ان يزود كل مسجون لمجرد قبولة فى السجن بتعليمات مكتوبة بشأن النضم المقررة لمعاملة المسجونين من طائفتة، وقواعد التأديبة المعمولة بها فى المؤسسة، و الطرق المصرح بها للحصول على المعلومات وتقديم الشكاوى، وجميع المسائل الاخرى التي يجب الامة بها لمعرفة حقوقة و واجباتة وتكيف سلوكة وفقا لمقتضبات الحياة فى المؤسسة ، واذ كان المسجون امياً فيجب ان تبلغ اليه التعليمات السابقة شفوياً).

گوزارشتکردن لە سیستەم (نظام) لە بەندیخانە دوو مانا لە خۆدەگرێت :-

١- **مانای فراوان** ئەم رێسایانە لە خۆدەگرێت کە دەستنیشانی ئەو رەفتارانە دەکەن کە دەگونجێ لەگەل مەبەستەکانی سزا، ئەم رێسایانەش فراوانن کە هەموو لایەنەکانی ژیانی بەندکراوەکە دەگرێتەوە و بەشێوەیەك ئاراستە دەکرێ کە بەرەو چاکسازی و راهێنان بچێت، وەك بۆ نمونە جێبەجێکردنی فەرمانەکان و پابەندبوون بەکار و گوێگرتن لە ئامۆژگارییەکان و پاراستنی پاك و خاوێنی ... هتد، کە ئامانجەکەی ئەوەیە وابکەین بەندکراو سوودمەندبێت بەشێوەیەکی فراوان لەسیستەمی پەروەردەکردن و راهێنان.

٢- **مانا تەسکەکەی،** بریتییە لەو رێسایانەی کە رێ لەبەردەم راکردنی بەندکراوان دەگرێت، هێمنی و ئارامیش فەراهەمدەکات بەشێوەیەك ستتافی بەندیخانە بتوانێت کارەکانی خۆی بەشێوەیەکی رێك وپێك ئەنجام بدات.

أ- **سزاکانی تەمبێکرن:** سزای تەمبێکردن بریتییە لە برێك ئازار کە ئیدارەی بەندیخانە دەیسەپێنێتە سەر ئەو بەندکراوانەی کە سەرپێچی رێسا ناوخۆییەکانی بەندیخانە دەکەن، وای لێدەکەن لە بارودۆخێکدا بێت جیاواز بێت لەوانی تر.
بەلام لەسەردەمی ئەمرۆدا سزای تەمبێکردن سوککراوەتەوە بە شێوەیەك کە میانرەوە و مۆرکی تۆلەسەندنەوەی پێوە نەماوە، ئامرازێکیش نییە بۆ رسواکردنی بەندکراوان، هۆی ئەم گۆرانکارییەش دەگەرێتەوە بۆ؟

١- سووربوونی سیستەمی سزای نوێ لەسەر پاراستنی توانا جەستەییی و عەقڵی و دەروونییەکانی بەندکراو، کەرامەتە مرۆییەکەی لە کاتی جێبەجێکردنی سزا بەگشتی سزای تەمبێکردن بەتایبەتی.

٢- لەلایەکی ترەوە، سزای تەمبێکردن بۆتە سیستەمێکی چاکسازی کە ئامانجی پەروەردەکردنی بەندکراوە لەڕێگای بەرپەرچدانەوەی لە ڕەفتاری خراپ و سەرپێچیکردن لە ڕێساو یاسای ناو بەندیخانە و گەشەکردن بە ئاراستە ئیجابیەکان لە ڕفتاری و پتەوکردنی بەها ئاکارییەکان لەهەڵسوکوتی بە ڕێگای سەپاندنی هەندێك سزا یان پابەندی لەسەری تا ڕابێت لەسەر هەلگرتنی بەرپرسیارییەتی و ڕێزگرتنی سیستەم و پابەند بون بە ڕێسا ڕەفتارییەکانی نێو بەندیخانە.

تا سیستەمی سزای تەمبێکردن بتوانێت بەدروستی بە ئەرکی خۆی هەڵبستێت دەبێت بەشێوەیەکی یاسایی و بەدەقێکی نوسراو ئەو ڕەفتارەی کە سەرپێچیە دەستیشان بکرێت لەگەڵ جۆری سزاکەو ماوەیەکەی و ئەو دەسەڵاتە پسپۆڕەی کە جێبەجێی دەکات لەگەڵ فەراهەم کردنی زەمانەتە سەرەکییەکان کە پەیوەندی بەبەندکراوەوە هەیە وەك مرۆڤێك و هاوڵاتیەك، گرنگترین بابەتەکانی فەراهەمکردنی زەمانات بریتیین لە جێبەجێکردنی سزای تەمبێکردنبە شێوەکی یەکسان لە نێوان بەندکراوان، نابێت بەندکراوێك سەرپشك بکرێت بۆ جێبەجێکردنی سزای تەمبێ کردن لەسەر هاوڕێکانی، چونکە ناتوانێت ئەم دەسەڵاتە بەرەو ئامانجی دیاریکراوی ئاڕاستە بکات و دەبێتەهۆی تێکدانی پەیوەندی نێوان بەندکراوەکان، نابێت هیچ بەندکراوێك لەسەر سەرپێچییەك زیاتر لەجارێك سزا بدرێت.

دەبێت ئیدارەی بەندیخانە دان بەمافی بەندکراو بنێت لە گازاندەکردنی ئەو سزایانەی کە بۆی دەستنیشان کراوە لەلایەن دەسەلاتی سزادان، پێداچونەوەی گازاندەکان زۆر گرنگە بەهۆی ئەم دوو خاڵەوە:-

١- دڵنیایی لەسەر ئەوەی کە لیژنەی دیاریکراو دەسەلاتەکەی بەخراپ بەکارناهێنێ لەسزای تەمبێ کردن.

٢- بۆ چاککردنەوەی هەر خراپییەکی بەکارهێنانی دەسەڵات لەکاتی دەستنیشانکردن و جێبەجێکردنی سزای تەمبێ کردن.

بەندکراو کاتێك کە هەستی بە نادادوەری و ستەمکرد یان خراپی مامەڵەکردن دەکات متمانە و ڕێزی بەئیدارە و سیستەمی چاکسازی نامێنێ، پێویستیشە کۆمەڵێك مەرج لەسزای تەمبێ کردن فەراهەم بکرێت کە بەشێوەیەك خزمەتی پرۆسەی چاکسازی و ڕاهێنان بکات، کە ئەمەش پێویست دەکات بەنکراو بێبەش نەبێت لە سیستەمی چارەسەرکردن، دووربون لەو سزایانەی کە دەبێتەهۆی توشبوونی بەنەخۆشی جەستەیی و عەقڵی و دەروونی وەك بێبەشکردنی لە خواردن یان بەندکردن لە ژورێکی تاریك و خراپی هەوا گۆڕکێ دابنرێت، هەر سزاییەکی تەمبێ کردن جێبەجێبکرێت دەبێت لەژێر چاودێری و سەرپەرشتی پزیشکی بێت بۆ پاراستنی بەندکراوان لە کاریگەرییە خراپەکانی کە لەگەڵ مەبەستە نوێیەکانی سزا ناگونجێت، لەم بوارەدا ڕێسای (٣١)ی

لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکروان دەڵێت (تحظر العقوبة البدنية والعقاب بالوضع فى زنذانـة مظلمـة، وكل العقوبات القاسية وغير الانسانية حظراً تاماً كجزاءات تأديبي).

ب- سیستەمی پاداشت:

پاداشت بە ئامرازێکی گرنگ دادەنرێت بۆ پاراستنی سیستەم لە بەندیخانە و هاندان بۆ ڕەفتاری چاك و سودوەرگرتن لە سیستەمەکانی پەروەردەکردن و ڕاهێنان. پاداشت دوو جۆری هەیە پاداشتی ماددی :- بۆنمونـە بریتییـە لـە زیـادکردنی ژمـارە و مـاوەی سـەردانە خێزانییـەکان یـان زیـادکردنی ژمـارە و مـاوەی پەیوەندییـە تەلەفۆنییەکان یان ژمارەو ڕۆژەکانی مۆڵەتی خێزانی ....هتد . بەلاَم پاداشتە مەعنەوییەکان بریتیە لە سپاردنی بەندکراوێك بە ئەرکێك کە پێویستی بـە متمانـە بێـت بـە بەندکراوەکـە یـان بەخشینی سیستەمی ئـازادکردنی مەرجـدار یـان گواسـتنەوەی لـە قۆناغێـك بـۆ قۆنـاغێکی بـەرزتر لەسیسـتەمی پلـەدار، سیسـتەمی پاداشـت خۆشگوزەرانی و دڵخۆشی لەناو دڵ و دەروونی بەندکراوەکان بەرپا دەکات لە ڕێگای کەمکردنەوەی ناخۆشیەکانی ژیان لە بەندیخانە، ئەو ژیانەی کـە بێـزاری تێدایـە کەبەیـەك شـێوە دەڕوات، هـەروەها پاداشـت ڕۆڵێکـی بەرچاو دەبینێت لە پەروەردەکردنی گشت بەندکراوان لەنێویشیاندا تاوانبارە مەترسیدارەکان، چونکە ئـەوان شـارەزاترن و بە ئەزمونترن بەتەواوی تێدەگەن کە سزای تەمبیێ کردنیان لەسەر جێبەجێدەکرێت ئەگەر سەر پێچی بکـەن، جـا ئەگـەر ڕازی بـن یـان نـا، بۆیـە هـەوڵ دەدەن کـە سـود لـە باشـیەکانی پاداشـت وەربگـرن بـۆ کەمکردنـەوەی بەربەستەکانیان لەبەندیخانە.

هەشتەم: بینای بەندیخانە:

بینـای بەنـدیخانە پەرەسەنـدنێکی زۆری بەخۆیـەوە بینـی، بـەهۆی ئـەو پەرەسـەندنەی بەسـەر ئامـانج و مەبەستەکانی سزادا هات، کاتێك کـە مەبەسـتی سـزا تۆڵەسـەندنەوە بـوو وە ئـەرکی بەنـدیخانـە دوورخستنەوەی بەنـدکراو بـوو لـە کۆمـەڵگادا، لـەو کاتـەدا بیناکـانی بەنـدیخانـە هـیچ مـەرجێکی تەندروسـتی و مرۆییـان تێـدا فەراهەمنەدەکرا، هەندێکیشیان لەژێر زەوی و لە شوێنی تاریـك و شـێدار بـوون. بایـەخ نـەدان بەبەنـدیخانـە وای لەدەوڵەت نەدەکرد بینای تایبەت بە بەندیخانە دروست بکات، لەگەڵ نەبوونی شارەزایی و نـەزانی لـە پشـکنین و مامەڵەی چاکسازی جیاواز، بەندیخانەکان گشتیان یەك شێوەبوون کە ئەویش داخراو بوو، بەلاَم دوای ئـەوەی کـە مەبەسـتە سـەرەکییەکانی سـزا گـۆڕانی بەسـەردا هـات لـە ترسـاندن و تۆقانـدن بـووە چاکسازی و ڕاهێنـان، ئـیتر بەهەمان شێوە بینای بەندیخانە لەڕووی دیزایین و پێکهاتەوە ڕووی لـە فەراهـەمکردنی مەرجـە تەنـدرووسـتی و مرۆییەکان کرد، کە توانا جەستەیی و عەقڵی و دەروونیـەکانی بەنـدکراو دەپـاریزێ لەگـەڵ دابینکردنـی شـوێنی تایبەت و گونجاو بۆ جێبەجێکردنی پرۆگرامەکانی کاری چاکسازی لەگـەڵ فەراهەمکردنی بارودۆخێکی گەشـبین و هیوا بەخش بۆ دوا ڕۆژ لەلای بەندکراوان، ئەمـەش وای لـە دەوڵـەت کـرد کـە بینـای تایبـەت بـە بەنـدیخانـەوە

دروست بکات لەهەمانکاتدا بیردۆزەکانی پشکنین و مامەڵەی چاکسازی جیاواز دەوڵەتی ناچار کرد کە بینای جۆراوجۆرو تایبەتمەند بە توێژی جیاواز بە تاوانباران دروست بکات وەك بینای بەندیخانەی کراوە یان نیمچە کراوە.

ئەو مەرجانەی کە دەبێت لەبینای بەندیخانەدا فەراهەم بکرێت:- مەرجەکان جۆراو جۆرن هەندێکیان پەیوەستن بە شوێنی بینای بەندیخانەوە، هەندێکیان پەیوەستن بە ناوەڕۆکی، ئەوانی تریش بە قەبارە، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا ئاراستە سزاییە نوێییەکان دەڵێن هەندێك مەرجی گشتی هەیە دەبێت لەبینایەی بەندیخانەدا فەراهەم بکرێت .

أ- ئامادەکردنی بینای بەندیخانە بەشێوەیەك بتوانرێت بەکاربهێنرێت بۆ چاکسازی و ڕاهێنانی بەندکراوان بە شێوەیەکی فراوان.

ب- دەبێت ئاستێکی مرۆیی لە بینای بەندیخانە فەراهەم بکرێت، بەشێوەیەك بەندکراوان دووربخاتەوە لە ڕوخسارەکانی ڕسواکردن و خەمۆکی.

ت- پێویستە بینای بەندیخانە بەرەو پسپۆری بڕوات، بەشێوەیەك هەر بینایەك بۆ توێژێکی دیاریکراو لە بەندکراوان دروست بکرێت کە لەگەڵ تایبەتمەندی و بارودۆخیان بگونجێ، بۆنمونە ئەگەر توێژی بەندکراوان لە تاوانبارە ترسناکەکان و ماوە سزاییە درێژەکان بوون دەبێت بینای بەندیخانە بەشێوەیەکی داخراو دروست بکرێت، بەشێوەیەك ڕێ لەڕاکردنی بەندکراوان بگرێت.

یەکەم/ شوێنی بینایەی بەندیخانە: بینایەی بەندیخانە گرنگییەکی یەکجار زۆری بۆ سیستەمی سزای نوێ هەیە، ئەویش بەهۆی کاریگەری لەسەر پرۆسەی چاکسازی، بۆیە پێویستە بایەخێکی یەکجار زۆر بدرێت بە هەڵبژاردنی شوێنی بینای بەندیخانە کە ئەویش دەبێت لە دەرەوەی شار بێت لەبەر ئەم هۆیانە:-

١- ڕێگا دەدات بە فراوانکردنی ڕووبەری بەندیخانە هەرکاتێك کە پرۆسەی چاکسازی پێویستی بە فراوانکردن هەبوو.

٢- ڕێگا دەدات بە کارکردنی بەندکراوان لە بارودۆخێکی سروشتی و گونجاو واتا لە دەرەوە.

٣- دەبێتە بەربەستێك لە بەردەم ڕاکردنی بەندکراوان، واتا هەوڵی ڕاکردن ئەستەم دەبێت کاتێك کە بینای بەندیخانە لەدەرەوەی شار بێت لەبەر ئاسانی ئاشکراکردن و دەسگیرکردنی ڕاکەر.

٤- بارودۆخێکی هێمن و ئارام بۆ بەندکراوان فەراهەم دەکات، دووریان دەخاتەوە لە کێشەو گرفتە دەروونییەکان بەهۆی گوێ بیستن لە دەنگە دەنگی شار.

٥- دووریان دەخاتەوە لەیادگارییەکانی شارو شوێنی ئەنجامدانی تاوانیان.

بەلاَم لەگەڵ ئەمەشدا نابێت زێدەڕۆیی لە فەراهەمکردنی ئەم مەرجانە بکرێت واتا هێندە دوور نەبێت لە شارکە ئامرازەکانی گەیاندن و گواستنەوە تیایدا فەراهەم نەکرێت، چونکە ئەمە دەبێتە هۆی ڕێگرتن لەبەردەم ئەنجامدانی ئەرکەکانی سەرشانی ستافی کارکردن لە بەندیخانە بەشێوەیەکی گونجاو و تەواو، لەلایەکی ترەوە دەبێتە بەربەستێك لە بەردەم بەدەستهێنانی ئامانجەکانی پەیوەندی بەندکراو بە کۆمەڵگای ئازادەوە، هەروەها دەبێتە هۆی بێ بەشبوون لەو خزمەتگوزارییە گشتییانەی کە شار پێشکەشی ئەندامانی کۆمەڵگای دەکات.

دووەم/ پێکهاتەی بینای بەندیخانە: لەبەر بوونی توێژی جیاواز لە بەندکراوان لەنێو بەندیخانەدا پێویستە بینای جۆراوجۆر فەراهەم بکرێت، بەپێی ژمارەی توێژی بەندکراوان، هەر بینایەکیش لەگەڵ پێویستی چاکسازی و بارودۆخی توێژەکە بگونجێت، بەلاَم دەبێت بیناکان پەیوەندییان بەیەکەوە هەبێت تا ئیدارەی بەندیخانە بتوانێت بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ سەرپەرشتیان بکات. بۆ ئەوەی پۆلێنکردن پێداویستیەکانی خۆی تەواو بکات، ئەو بینایانە پێویستە شوێن بۆ جێبەجێکردنی پرۆگرامەکانی پەروەردە و ڕاهێنان فەراهەم بکات تا بتوانێت بە ئەرکی چاکسازی و کۆمەلایەتیەکەی خۆی هەڵبستێت، پەیامە مرۆڤایەتیەکەی خۆی بگەیەنێت، جا، ئەمە پێویست دەکات شوێن دەستنیشان بکرێت بۆ کاری پیشەسازی و کشتوکاڵ و بۆ جێبەجێکردنی ڕێوڕەسمە ئایینییەکان لەگەڵ شوێنی تایبەت بۆ جێبەجێکردنی سزای تەمبێکردن و فێرکردنی گشتی و هونەری و کتێبخانە و هۆڵی وەرزشکردن و یاریگاو هۆڵی سینەما و مۆسیقا، لەگەڵ فەراهەم کردنی شوێنی تایبەت بە پێشوازیکردنی بەندکراوان بۆ لیژنەی پشکنین و پۆلێن کردن، لەگەڵ شوێنی تایبەت بنکەیەکی تەندروستی، یەکەی خزمەتگوزاری کۆمەلایەتی، بنکە ئیدارییەکان لەگەڵ شوێنی حەوانەوەی ئەو فەرمانبەر و پاسەوانانەی کاریان وا پێویست دەکات کە بمێننەوە لە بەندیخانە، بەلاَم دابینکردنی ئەم شوێنانە بە تەنیا بەرەو گەیشتن بە ئامانجەکانی چاکسازیمان نابات، ئەگەر مەرجی تەندروستی و هونەری تێدا فەراهەم نەکرێت، ئەو مەرجانە کەتوانای جەستەیی و عەقلی و دەروونی بەندکراو دەپارێزێ و بارودۆخێکی تەندروست بۆ پسپۆران دروستدەکات بۆ ئەنجامدانی کارەکان بەشێوەیەکی باش، بۆ پاراستنی خەسڵەتە هونەری و تەندروستیەکانی بینای بەندیخانە دەبێت بەشێوەیەکی خولی نۆژەن بکرێتەوە.

سێیەم/ قەبارەی بینای بەندیخانە: دەبێت بەندیخانە قەبارەکەی بەشێوەك بێت کە ڕێگای لەخۆگرتنی بەندکراوان و جێبەجێکردنی پرۆگرامەکانی چاکسازی و پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری تیادابێت، هەر دەزگایەك بڕیاردراوێکی تەندروستی هەیە کە دەستنیشانی ژمارەی ئەو بەندکراوانەی کە دەتوانێ لەخۆیان بگرێ و خزمەتگوزاریان پێشکەش بکات، لەگەڵ جێبەجێکردنی پرۆگرامەکان بەسەریاندا، بۆیە نابێت بەهیچ شێوەیەك ئیدارەی بەندیخانە لەو ڕێسا تەندروستییەی کە بڕیاردراوە دەربچێت و دەزگاش لەسەروی توانای بەندیخانە بەندکراوان وەربگرێت، لەبەرئەوەی ئەو بەندیخانەی کە بە بەندکراوان تەسك دەکات و قەرەباڵغی دروست

دەكات، ئەمەش دەبێتە هۆی لەدەستدانی خەسڵەتە تەندروستیەكان و ئەركە چاكسازی و كۆمەڵایەتیەكان و كەمكردنەوەی توانای لەچارەسەركردنی.

نۆیەم: بەرنامەی ڕێكخستنی پەیوەندی بەجیهانی دەرەوە

ئاڕاستە سزاییە تازەكان جەخت لەسەر پێویستی مانەوەی پەیوەندی دەكەن لە نێوان زیندانەكانی نێو بەندیخانە و جیهانی دەرەكی، چونكە ئامانج لە سزا بریتییە لەدووبارە ڕاهێنان و ئامادەكردنەوەی بەندكراو لەڕووی كۆمەلایەتی بەشێوەیەكی گونجاو، بۆئەوەی بگەڕێتەوە بۆ كۆمەڵگە پێگەی خۆی بەدەست بهێنێتەوە. لەپاڵ ئەمە بەهێزكردنی پەیوەندی زیندانیكراو و كۆمەڵگە ئامرازێكە بۆ كەمكردنەوەی فشاری دەروونی نێگەتیڤی سەندنەوەی ئازادی، بەمەش دەبێتەهۆی پاراستنی توانا دەروونی و عەقڵی و جەستەییەكانی، هەروەها ئەم پەیوەندییە دەبێتەهۆی پاراستنی پەیوەندی نێوان بەندكراو و ئەو كەسەكانەی كە ئەگەری ئەوەیان لێدەكرێت كاریگەری باشیان لەسەر بەندكراوان هەبێت، پاراستنی ئەم پەیوەندیە ئامرازێكە بۆ سەقامگیری حالەتی دەروونی لەكاتی جێبەجێكردنی سزاكەدا، ئەمە بەمەرجێكی سەرەكی دادەنرێت بۆ وەڵامدانەوەی كۆششە چاكسازییەكان بنەمای ئەو بیرۆكەیە ئەوەیە كە زیندانیكراو لە كۆمەڵگەیەكی ئازاد هاتووە و دەگەڕێتەوە بۆ كۆمەڵگە پاش تەواوكردنی حوكمەكەی.

شێوەكانی پەیوەندی بەجیهانی دەرەوە:

١- سەردان، ٢- مۆڵەتی خێزانی، ٣- ئامرازەكانی ڕاگەیاندن، ٤- پەیوەندی تەلەفۆنی

١- سەردانەكان: پێویستە كارگێری زیندانیان ڕێگا بە خەڵك بدەن سەردانی زیندانیكراو بكەن بەتایبەتی ئەندامەكانی خێزانەكەی و ئەو كەسانەی كە ئەگەری لێدەكرێت كاریگەری باشیان هەبێت لەسەری، ئەو سەردانانە ملكەچی كۆمەڵێك مەرجە، هەروەها لەژێر چاودێری كارگێری بەندیخانە دەبێت ڕۆژ و كاتی سەردانەكە دیاری دەكرێت هەروەها ماوە و كاتەكەشی دیاری بكرێت. دەستەی كارگێری چەند كارمەندێك ڕادەسپێرێ چاودێری سەردانەكان دەكات، نەوەك كێشەیەك دروست بێت، ئەگەر ڕوویدا سەردانەكە كۆتایی پێدەهێنرێت، نابێت ئەوچاودێرییە زیان بەكەرامەتی زیندانیكراو بگەیەنێت، هەروەها نابێت گومان دروست بكات، بۆ هێنانەدی ئامانجی كۆمەڵایەتی و چاكسازی سەردانەكان دەبێت دەستەی كارگێری شوێنێك دابین بكات كە مەرجەكانی بتوانێ كەرامەتی بەندكراوان و پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكانیان بپارێزێت، بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە كارمەندەكانی زیندان ڕاهێنانیان پێبكرێت لەسەر بەڕێوەبردنی ڕێكخستن و چۆنیەتی ڕێزگرتن لەبڕیار لەسەر دراو و میوانەكانی لەم ماوەیە، چونكە چاوپێكەوتنی نێوان بڕیار لەسەردراو و میوانەكانی

ئامانجی چاکسازی بەدەست ناهێنێ ئەگەر لە بارودۆخێکی مرۆیی لەژێر اشرافێك و ئاراستەیەکی کۆمەلایەتی ئەنجام نەدرێت. ڕێسای (٣٧) لە ڕێسای کەمترین دەلێ (پێویستە ڕێگا بەزیندانیکراوەکان بدرێ چاویان بە خێزان و هاورێ باشەکان بکەوێت لە ڕێگای سەردانیکردن).

سیستەمی چاکسازی کۆمەلایەتی لە کوردستان ڕێگا بەسەردانی تایبەت و ئاسایی داوە بۆ ماوەی سێ سەعات لەم حاڵەتانەی خوارەوە:-

أ- ئەگەر میوان لەدەرەوەی ئەو پارێزگایە بێت کە دەزگای چاکسازی تێدایە.

ب- ئەگەر میوان بە ئەرکێکی تایبەت ڕاسپێردرابێ.

ت- ئەگەر میوان سەفەر بکات بۆ دەرەوە.

پ- ئەگەر میوان پارێزەر بێت.

ج- ئەگەر سەردانەکە بەمەبەستی غەرامە بەخشین بێت بۆ لەجیاتی زیندانیکراو بێت.

ح- ئەگەر سەردانەکە بەهۆی ڕێنمایی پزیشك بێت.

خ- لەکاتی بۆنەی ئایینی بێت.

د- ڕۆژی ٨ی مارس کە ڕۆژی جیهانی ئافرەتانە و ڕێگا بە سەردانیکردنی ئافرەتان دەدرێت.

ژ- جگە لەوانەش ڕێگا دەدرێت سەردانی زیندانی کراو بکرێ ئەگەر سەلمێنرا کە زیندانیکراوەکە ڕەفتاری باشە لەلایەن دەستەی کارگێریەوە وەکو پاداشت.

٢- مۆڵەتی خێزانی (مۆلەتی چوونەماڵ)

سیستەمی چاکسازی کۆمەڵایەتی لە هەرێمی کوردستان لەبەشی چوارەمی مادەی (٤٠) مۆلەتی خێزانی تێدایە بۆ بەندکراو هەرزەکارەکان، ئەویش بەمشێوەیە (بەرێوەبەری گشتی چاکسازی بۆی هەیە مۆڵەت بە بەندکراو بدات بۆ سەردانی ماڵ و خێزانی بۆ ماوەی پێنج ڕۆژ لە هەرسێ مانگ جارێك، جگە لەرۆژانی گەشت)، بەلأم بەپێی چەند مەرجێك کە ئەمانەن:-

مەرجەکانی مۆلەتی چوونە ماڵ بۆ بەندکراو

١- تاوانی سزادراو نابێت دەستدرێژیکردن بێت بۆ سەر ئاسایشی ولأت چ لەدەرەوە یان لە ناوەوە.

٢- نابێت زیندانیکراو تاوانی کوشتن یاخود هەوڵی کوشتن یاخود ڕفاندن ئەنجام دابێ.

٣- دەبێت یەك لەسەر چواری ماوەی سزاکەی بەسەربردبێ، دوای کەمکردنەوەی و ماوەی ئازادکردنی مەرجدار کە شایەنیەتی بەمەرجێك لەساڵێك کەمتر نەبێت.

٤- دەبێت زیندانی ناوبانگ باش بێت لەناو چاکسازی بە پاڵپشتی لیژنەی هونەری و کۆکبوونی ئەندامانی لەسەر بێت.

٥- نابێت ئەو مۆڵەتە ژیانی سزادراو بخاتە مەترسییەوە، وەك ئـەوەی دوژمنـدار بێـت و بزانرێـت ئەگـەر بچێتە دەرەوەی بەندیخانە مەترسی لە سەر ژیانی دروست دەبێت و بەپێچەوانەوە.

یاسای دامەزراوە گشتیەکانی چاکسازی کۆمەلآیەتی عێراقی ژمارە (١٠٤) جەختی لەسەر هەموو مەرجەکانی کردۆتەوە جگە لەخالی دوو(٢) نەبێت.

مۆڵەتی چوونە ماڵ پەیوەندی زیندانیکراو بـە کۆمـەڵگا بـەهێزدەکات، هـەروەها ڕێگـای پێـدەدات باشـتر بگونجێت دوایی ئەوەی لە زیندان دەچێتە دەرەوە، چونکە وای لێدەکات کە ئاشـنابێت نـامۆ نـەبێت بـە کۆمـەڵگا، هەروەها ئامرازێکە بۆ دڵنیایی لە خێزانەکەی، ئەمەش ئارامی دەخاتە دەروونی کە یارمەتیدەرە بۆ ئامادەکردنی بـۆ چاکسـازی و ڕاهێنـانی، هـەروەها ئامرازێکـە بـۆ تێرکردنـی ئـارەزووە سێکسـیەکانی، ئەنجامـدانی ئەرکـە پەروەردەیی و کۆمەڵآیەتیەکانی، هەر ئەمەش یارمەتیدەدات کـە پەیوەنـدی بـە خـاوەن کـار بکـات تـاوەکو دواتـر کارەکـەی بـۆ بگەڕێتـەوە، یـان پشـکنینی پزیشـکی یـاخود تاقیکردنەوەیـەك ئەنجامبـدات، هـەروەها لـە کۆتایـدا ئامرازێکە بۆ زانینی ڕادەی سودمەندنەبوونی لە هەوڵەکانی چاکسازی لە ڕێگای زانینـی ڕادەی پابەندنـەبونی بـە مەرجـەکانی ئـەم سیسـتەمە ، ئەگـەر مۆڵـەتی چـوونە مـاڵ ئامرازێکـە بـۆ ئەنجامـدانی ئـەو ئەرکانـە، ئەمـەش ئامرازێکی ترە بۆ دەستەبەرکرنی ئەو سودانە گرنگترینیان:-

أ- پاراستنی قەوارەی خێزان.

ب- دروستکردنی پردی گونجان لەنێوان بڕیار لەسەر دراو و کۆمەڵگا.

ت- دروستکردنی کەشێکی پڕ لە متمانە و ڕێزگرتن لەنێوان بڕیار لەسەر دراو و دەستەی کارگێری بەندیخانە.

پ- ڕاهاتنی بریار لەسەردراو لەسەر پابەندبوون بەسیستەم و یاساو سەقامگیری.

ج- دوورخستنەوەی بریار لەسەردراو لەشۆکی گواستنەوەی لەناکاو لە زەوتکردنی ئازادی بۆ ئازادیەکی ڕەها.

ح- کەمکردنـەوەی ئاسـەواری دەروونـی بـەهۆی سـەندنەوەی ئـازادی ئەمـەش دەبێتـە هـۆی پاراسـتنی توانـا جەستەیی و عەقڵی و دەروونی و کۆمەڵایەتییەکانی بەندکراوان.

خ- بـەرقرارکردنی ئـارامی لـەنێو بەندیخانـە، لـە ڕێگـای هانـدانی بەنـدکراو و سـوودوەرگرتن لـە پرۆگرامـی چاکسازی تا سودمەندبێت لە سیستەمی مۆڵەتی چوونوماڵ.

٣- ئامرازەکانی ڕاگەیاندن

دەستەی چاکسازی و کۆمەڵآیەتی ڕێگای بە بڕیـار لەسـەردراو دەدات، ئامرازەکانی ڕاگەیانـدنی بینـراو و بیستراو بەکاربهێنن، وەکو دانپێـدانانێك لـە کاریگـەری ئـەم ئامرازانـە کـە پەیوەنـدی نێـوان بڕیـار لەسـەردراو و کۆمەڵگا دەپارێزێ کە دواتر دەچێتەوە ناوی، هەروەها بەهۆی گرنگی لە چاکسازی و ڕاهێنانی بەندکراوان، بـەڵآم مەرج و چاودێری بەسەر بەکارهێنانی ئەو ئامرازانە دادەنرێت.

ئامرازەکانی ڕاگەیاندن بە ئامرازێك دادەنرێت بۆ بڕیار لەسەردراو بۆ وەرگرتنی زانیاری لەبارەی کۆمەڵگا و جیهانی دەرەوە، ئەمەش وای لێدەکات هەست بەوە بکات کە هێشتا بەشێکە لەو کۆمەڵگایە و لێی دانەبڕاوە، بە ئاسانی ئاوێزان بوون و خێرایی گونجان مسۆگەر دەکات، لەلایەکی تر بە ئامرازێك دادەنرێت بۆ پەروەردە و فێربوونی بڕیارلەسەردراو ئەمە لەپاڵ ئەوەی ئەو ئامرازانە یارمەتیدەرن بۆ پاراستنی ئاسایش لە نێو بەندیخاندا بەهۆی پڕکردنەوەی کاتی بەتاڵی بڕیار لەسەردراو.

لەسەر دەستەی چاکسازی پێویستە پێداویستیەکانی ئەو ئامرازانە دەستەبەربکات لە ڕۆژنامە و گۆڤار و تیڤی و سەتەلایت و ئینتەرنێت و ڕادیۆ ... هتد، هەروەها شوێنی گونجاو بۆیان دیاری بکات، لەگەڵ ماوەی و کاتەکانی بەکارهێنانیان.

چاکسازی مۆدێرن شێوازەکانی پەیوەندی بڕیارلەسەردراو بەرفراوان دەکات بە جیهانی دەرەوە، وەك ڕێکخستنی یاری لە نێوان تیپەکانی بڕیار لەسەر دراوان و تیپەکانی دەرەوە، هەروەها بەشداریکردنی بڕیار لەسەردراوان لەپرۆسەی ڕزگارکردن و یارمەتیدان لەکاتی کارەساتەکان وەك لافاو و بومەلەرزە، کە ئەمە وای لێ دەکات هەست بە یەکانگیری کۆمەڵایەتی بکات و ئەخلاقی کۆمەلایەتی لەلای دروست بێت.

٤- پەیوەندییە تەلەفۆنییەکان:

بە یەکێك لەو ئامرازانە دادەنرێت کە پەیوەندی نێوان بڕیار لەسەردراو و خێزانەکەی دەپارێزێت، ئەمە لە پاڵ ئەوەی کە زۆر جار تەلەفۆن جێگای سەردان دەگرێتەوە لەو حاڵەتانەی کە خێزانەکانیان لەشوێنی دوورن، ئەو ئامرازانە بە گرنگ دادەنرێت بۆ لەناوبردنی حاڵەتەکانی دڵەڕاوکێ و ترس کە دووچاری بڕیارلەسەردراو دەبێت بەهۆی ئەنجامی ئامادەنەبوونی ئەندامێك لەکاتی سەردان ئینجا بەهۆی نەخۆشی یاخود بەهۆی هەر هۆیەکی تر بێت، بۆ دڵنیابوون لە نەهاتنی و هۆکاری نەهاتنی؛ هەروەها بەندکراو دەتوانێ بەشداری خێزانەکەی بکات لە چارەسەری گرفتەکانیان، ئەمە بەشداری دەکات لە لەپارستنی پەیوەندیە خێزانییەکان لەلایەك، ترس و دڵەراوکێ لادەبات، بەمەش دەیخاتە ناو حاڵەتێکی دەروونی کەدەتوانێ سود و کۆششەکانی چاکسازی وەربگرێ لەلایەکی ترەوە، بەڵام بۆ ئەوەی ئەم ئامرازە بتوانێ ئەرکەکانی جێبەجێبکات، دەبێت کارگێری شوێنی دیاریکراو بۆ دەستنیشان بکات، کە لە چەندین کابینە پێکدێت بە شێوەیەك متمانە بە بڕیارلەسەردراو دەبەخشێ لەکاتی قسەکردن، لەپێناو خۆپاراستن لە بەکارهێنانی خراپ دەبێت بکەوێتە ژێر چاودێری ناڕاستەوخۆ، هەروەها پێویستە کاتەکانی پەیوەندی و جارەکان دیاری بکرێت، تەنها لەحاڵەتی تایبەت نەبێ، دەکرێت وەك پاداشتی لێ بێت، کە دەستەی کارگێری هەردەستێت بە زیادکردنی ژمارە و ماوەی پەیوەندی تەلەفۆنییەکان.

لە ڕێگای چاودێریکردنی پەیوەندییە تەلەفۆنیەکان دەستەی کارکیری بەندیخانە دەتوانێ پلان و پرۆژەکانی زیندانەکان بزانێت.

دەیەم: سیستەمی بەڕێوەبردنی فەرمانگەی چاکسازی:

لەسەردەمێکی وەکو ئەمرۆ ئەرکی بەرێوەبردنی فەرمانگە چاکسازییەکان بریتی نییە لە زەوتکردنی ئازادی تاوانباران و ڕێگەگرتن لەڕاکردنیان، بەڵکو ئەرکە نوێکەی بریتییە لە بەکارهێنانی ماوەی زەوتکردنی ئازادی بۆ پەروەردەکردن و چاکسازیکردن و ڕاهێنانی بەندکراوان لە ڕێگای جێبەجێکردنی پرۆگرامەکانی چاکسازی بەسەریدا، ئەویش پشت بەستن بە ستافێکی خاوەن ئەزموون و پسپۆر لە بواری بەڕێوەبردنی فەرمانگەی چاکسازی.

١- **دروستکردنی ئیدارەی سزایی ناوەند:** بوونی سیستەمێکی سزایی تەندروست، تەنیا پەیوەست نییە بەبوونی فەرمانگەی چاکسازی و بوونی ستافێکی تایبەت بە فەرمانگە کە، بەڵکو پەیوەستە بەبوونی ئیدارەیەکی ناوەند کە کۆنترۆڵی فەرمانگە چاکسازییەکان بکات و چاودێریەکی تەواویان لەسەر دادەنێ و هەماهەنگی لە نێوانیاندا دروست دەکات، گرنگی بوونی ئیدارەیەکی ناوەند خۆی لەم خاڵانە دەبینێتەوە: (١) نەخشە بۆ سیاسەتی سزایی گشتی دادەنێت بە پشت بەستن بە تیۆرە زانستییە نوێیەکان، لەگەڵ ڕەچاوکردنی بارودۆخی کۆمەڵگا. (٢) چاودێری کارەکان دەکات لە فەرمانگە چاکسازییەکان و هەماهەنگی لە نێوانیاندا دروست دەکات بۆ دڵنیابوون لە جێبەجێکردنی سیاسەتەکەی. (٣) دەستنیشانی پسپۆری هەر فەرمانگەیەك دەکات. (٤) هەڵدەستێت بە مەشق پێکردنی فەرمانبەرانی فەرمانگە چاکسازییەکان. (٥) لە کۆتایدا یەکێك لە ئەرکەکانی ئەنجامدانی توێژینەوە سزاییەکان بۆ هەڵسەنگاندنی ئەو سیاسەتە سزاییە جێبەجێ کراوە لە فەرمانگە چاکسازییەکان، لەگەڵ پەرەپێدانی بەشێوەیەك لەگەڵ ئامانجی سزا بگونجێ.

٢- **دروستکردنی ئیدارەی فەرمانگەی چاکسازی:** کارکردن لە فەرمانگە چاکسازییەکان پەیوەستە بە بوونی ستافێکی بەڕێوەبردنی تایبەت کە لە بەڕێوەبەر و دوو یاریدەدەری یەك لە بواری هونەری و ئەوی تریش لەبواری کارگێری لەگەڵ ژمارەیەك (پاسەوان و دەستەی کارگێڕی بوونی ستافێکی دیاریکراو لەبواری هونەریدا).

٣- **ڕێساکانی تایبەت بەبەڕێوەبردنی فەرمانگەی چاکسازی ئافرەتان:** زەرورەت وا پێویست دەکات بەشی چاکسازی ئافرەتان دوور بخرێتەوە لەو هۆکارانەی کە دەبنەهۆی بلاوبونەوەی بەدڕەوشتی کە ئەگەری زۆری هەیە تیایدا ڕووبدات بەهۆی لاوازی لە پێکهاتەی ئاکاری بەندکراوان لەلایەکەوە، نەبوونی توانای جەستەیی لەڕووبەڕوبونەوەی هەر هەڕەشەیەك لەلایەکی دیکەوە، بۆیە پێویستە ئەم بەشانە لەلایەن ستافی ئافرەتەوە لە بواری کارگێری و هونەریدا بەڕێوە بچێت، بەلام ئەمەش بەمانای ئەوە نییە کە ناتوانرێت بەهیچ شێوەیەك

پشت به ستافی پیاو ببەستین بۆ کارکردن لەم بەشانەدا، کاتی پێویست دەبێت پشت بەستن بەڕەگەزی نێرینە لەستافی هونەریدا شان بەشانی ئافرەت بێ، واتا بەیەکەوە کار بکەن.

٢- تفتیش (پشکنینی بەندیخانەکان): پێویستە مامەڵەی چاکسازی بخرێتە ژێرچاودێرییەکی کارا بۆ دورخستنەوەی لەخراپ بەکارهێنانی دەسەلآت لەلایەن ستافی بەڕێوەبردنیەوە لەسەر بەندکراوەکان، بەتایبەتی ئەگەر بزانین کە بەندکراوەکان ناتوانن سکالآ و گازاندەکانیان بگەیینە ڕای گشتی، ئەو چاودێرییەش ئیدارەی فەرمانبەرانی بەڕێوەبردنی سزایی ناوەند پێی هەڵدەستێن، دووجۆری هەیە یەکەمیان چاودێری گشتی بەڕێوەبردنی فەرمانگەی چاکسازی دەکات، جۆری دووەم چاودێری تایبەت فارمانگەی چاکسازی لەبواری هونەریدا دەکات.

جۆری یەکەم پشکنینی کارە گشتیەکان ئەنجام دەدەن، جۆری دووەمیش پشکنینی کارە هونەریەکان ئەنجام دەدەن یان پێی هەڵدەستن، ئەو چاودێرییانە ڕێگای ئاشنابوون دەدات بە کەموکورتییەکانی بەڕێوەبردنی فەرمانگەی چاکسازی لەهەموو بوارەکان.

ڕێسای (٥٥) لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان ئەرکی پشکنینی کارەکانی دەستنیشانکردوە و **دەڵێت بۆ دڵنیابون لە بەڕێوەبردنی فەرمانگە چاکسازییەکان بەپێی ڕێساو ڕێنماییەکان و جێبەجێکردنی ئامانجەکانی چاکسازی.**

٣. **ڕێساکانی هەڵبژاردنی فەرمانبەران یان کرێکاران بۆ بەڕێوەبردنی فەرمانگەی چاکسازی:** لەسەردەمێکی وەکو ئەمڕۆدا ڕێگا نادرێت بەهەر کەسێك کە لە فەرمانگەی چاکسازی کاربکات، تەنیا ئەو کەسانەی کە زانست و ئەزموون و شارەزاییان تێدایە فەراهەم کراوە، بەمەش پێویستە لەلایەکەوە چەند مەرجێك لەسەر فەرمانبەرانی فەرمانگە چاکسازییەکان دابنرێت، چەند پابەندیان لەسەر دەسەپێنرێت، لەلایەکی ترەوە ئامادەدەکرێت بۆ کارکردن بەشێوەیەکی شیاو و تەندروست لە فەرمانگەکانی چاکسازی ئەو ڕێسا گشتیانەی کە تەحەکم بە باروودۆخی فەرمانبەران دەکات لە بەڕێوەبردنی فەرمانگەی چاکسازی، ئەو ڕێسایانە گرنگییەکی زۆری هەیە، چونکە مەرجێکە بۆ ئەوەی فەرمانبەرانی فەرمانگەی چاکسازی ئەرکەکانی خۆیان بەشێوەیەکی تەندروست ئەنجام بدەن، هەروەها ڕادەی شیاوی فەرمانبەران ئاشکرادەکات لەم جۆرە فەرمانگەیە.

ئەم ڕێسایانەش بریتین لە :

أ- پسپۆری لە کارکردن

ب- خۆ تەرخانکردن

ت- خەسڵەتی مەدەنی یان شارستانی

پ- فەرمانبەری دەوڵەت.

دووەم: پابەندییە سە پێنراوەکانی فەرمانبەران لە فەرمانگەکانی چاکسازی

١. **ڕەفتاری فەرمانبەر لە فەرمانگەی چاکسازیی:** وەزیفەی یان ئەرکی فەرمانبەر لە فەرمانگەی چاکسازی ڕەفتارێکی دیاریکراو لەسەر فەرمانبەران دەچەسپێنێ، سەرچاوەی ئەو پابەندیەش دەگەڕێتەوە بۆ خەسڵەتەکانی (پەروەردەیی)، فەرمانبەر ناتوانێ بە ڕۆڵە پەروەردەیەکەی خۆی هەڵبستێ ئەگەر هاتوو ڕەفتاری یەك نەبێت لەگەڵ ئەوەی کە لە بەندکراوان داوا دەکات کە تیایاندا فەراهەم بکرێت، لەلایەکی ترەوە ئەو پابەندییە بە سەرچاوەیەکی ناراستەوخۆ دادەنرێت لە پەروەردەکردنی بەندکراواندا، چونکە بەندکراوان بەردەوام چاودێری لەسەر هەڵسوکەوتی فەرمانبەران دادەنێت وەکو پێشەنگ سەیریان دەکەن.

پێویستە ڕەفتاری فەرمانبەران بەرزبێت و هەڵسوکەوتیشی تەندروست بێت و ئاکاریشی قبولکراو بێت. و گرنگترین ئەو پابەندیانەی کە پێویستە فەرمانبەران لە فەرمانگەی چاکسازی جێبەجێیان بکات، ڕێزگرتن لە یاساو بەها ئاکارییەکان و دوورکەوتنەوە لە هەر ڕەفتارێك کەببێتە هۆی گاڵتەپێکردن یان سوکایەتی بێکردنی بەندکراوان.

٢. **پێویستە فەرمانبەرانی فەرمانگەی چاکسازی دووربکەونەوە لە هەر شتێك کە ببێتە هۆی زیادکردنی ئازاری بەندکردن کە یاسا دەستنیشانیکردوە**، لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە دووربکەونەوە لە ڕەفتارەکانی توندوتیژی بەرامبەر بەندکراوان لەگەڵ دورکەوتنەوە لە جنێودان و بەکارهێنانی قسەی ناشیرین، هەروەها پێویستە فەرمانبەرانی فەرمانگەی چاکسازی دووربکەونەوە لەو ڕەفتارانەی کە دەبێتە هۆی بەکارهێنانی دەسەڵاتیان دژ بە بەندکراوان، یان بڕیار لەسەردراوان، پێویستە بەندکراوانیش بەکارنەهێنن بۆ ئەنجامدانی خزمەتی تایبەتییەوە، پێویستە دووربکەونەوە لەو ڕەفتارانەی کە دەبێتەهۆی جیاوازیکردن لە مامەڵەکردن لەنێوان بەندکراوان، لەکۆتاییشدا پێویست دەکات فەرمانبەرانی فەرمانگەی چاکسازی دوربکەونەوە لە دروستکردنی پەیوەندی تایبەتی چ لەگەڵ بەندکراو چ لەگەڵ ئەندامانی خێزان.

باسی دووەم: پێداویستییە دەرەکییەکانی کاری چاکسازی

یەکەم: سیستەمی ئازادکردنی مەرجدار:

ئازادکردنی مەرجدار: مەبەست لە ئازادکردنی بەمەرج هەڵپەساردنی جێبەجێکردنی سزای تاوانەکەیە پێش بەسەربردنی تەواوی ماوەی سزاکەی، لەو کاتەی کە هەندێ مەرج لەسزادراو هەبێت و سزادراو پابەند بێت بەو ڕێوشوێنانەی کە لەسەری دەسەپێندرێت، ڕێزیان لێ بگیرێت؛ لەم ماوەیەی کە سزاکەی دەمێنێت یان شێوازی مامەڵەی سزاییە کە بەو هۆیەوە سزادراو ئازاد دەکرێت پێش تەواوبوونی ماوەی سزاکەی، بەجۆرێك کە بچێتە ژێرباری ئەم ڕێوشوێنانەی کە بەسەری دەسەپێنرێت کە لەوانەیە لادان لێی بیگەڕێنێتەوە بۆ دەزگا سزاییەکان.

پێناسەی ئازادکردنی مەرجدار: بریتییە لە تەنها گۆرانکاری لە چۆنیەتی جێبەجێکردنی سزا لە جیاتی ئەوەی کە لە ناوەندێکی داخراو جێبەجێبکرێت لە ناوەندێکی ئازاد جێبەجێدەکرێت.

گرنگی ئازادکردنی مەرجدار:

١. **گرنگی ئازادکردنی بە مەرج بۆ سزادراو:** ئازادکردنی بە مەرج بەسیستەمێکی چالاك دادەنرێت لە چاکسازی و شیاندنەوەی تاوانباران کەدەتوانین لەچەند خاڵێکدا کۆیان بکەینەوە ئەوانیش:

أ- دەسەڵاتی پسپۆر دەتوانێت ئازادکردنی بەمەرج بەکاربهێنێت بۆ چاکسازیکردن و چاندنی بەها و خوڕەوشتی چاك لە دەروونی سزادراواندا، تاوەکو بگەڕێتەوە نێو کۆمەڵگا، وەکو ڕەگەزێکی چالاك و ڕۆڵەیەکی بەسود.

ب- ئازادکردنی بەمەرج سزادراو دەگوازێتەوە (لەژیانێکی نێو بەندیخانە کە ئازادی لێ سەندراوەتەوە) بۆ (ژیانێك لەنێو کۆمەڵگا کە ئازادییەکی سنورداری پێ بەخشراوەتەوە و چاوەڕوانی وەرگرتنی ئازادی تەواوەتییە)، بۆیە لەم ماوەیەدا هاوکاری خۆیی و خێزانەکەی دەکات لەڕێگای کارکردن لەنێو کۆمەڵگا، بەم

جۆرە ئازادکردنی بەمەرج، وەکو هۆکارێك یاخود ئامرازێکی سووککردنی سزای بەندکردنە و پاداشتێکیشە بۆ ئەم ڕەفتارە باشەی کە سزادراو لە بەندیخانە پیادەی دەکات.

ت- ئازادکردنی بەمەرج پاڵ بە سزادراو دەنێت کە پشت بەخۆی ببەستێت لەنێو کۆمەڵگادا و ژیانێکی سەربەرزانە بژیت و دووربکەوێتەوە لە هەر ڕەفتارێك کە پێچەوانەی یاسا بێت.

پ- سیستەمی ئازادکردنی بەمەرج گرنگییەکی تری بۆ سزادراو ئەوەیە کە دوای ئازادکردنی سزادراو و گەڕانەوەی بۆ نێو کۆمەڵگا سەرپەرشتیارێکی بۆ دەست نیشان دەکرێت بۆ دۆزینەوەی کار و یارمەتیدانی لە ئاراستەکردن و ڕێنمایی کردن و دورخستنەوەی لەو کێشەو ئاستەنگانەی کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە.

ج- ئازادکردنی بەمەرج پاڵ بەبەندکراو دەنێت کە متمانە بەخۆی بکات و هەست بەبەهای خۆی بکات لە کۆمەڵگا، لەسەر ژیانێکی شەریف رابێت.

٢. **گرنگی ئازادکردنی بەمەرج بۆ بەڕێوەبەرایەتی بەندیخانە:** جێبەجێکردنی سیستەمی ئازادکردنی بەمەرج ئەرکێکی قورسی سەرشانی بەڕێوەبەرایەتی بەندیخانەیە، کە پێویستە لەسەریان هەموو تواناکانیان بخەنە گەڕ بۆ پۆلێنکردنی سزادراوان و چاودێریکردنیان و ڕێکخستنی ڕاپۆرتی وەرزی و کۆتایی تایبەت بە سزادراوان و ئاراستەکردنیان بەرەو ڕەفتاری چاك، بەڵام لەلایەکی ترەوە **چەندین سودی بۆ بەڕێوەبەرایەتی بەندیخانە هەیە**، کە بریتیین لەم خاڵانە:

١- ئازادکردنی بەمەرج پاڵ بەسزادراوان دەنێت کە پابەندبن بەڕێسا و ڕێنماییانەی کە لەفەرمانگەی چاکسازی هەیە، پابەندبوون بە ڕێنماییانە ڕێگا خۆشدەکات کە ئازادکرادنی بەمەرج وەربگرێت، ئەمەش ڕۆڵی هەیە لە پاراستنی سیستەم لەبەندیخانە.

٢- ئازادکردنی بەمەرج یارمەتیدەرە بۆ کەمکردنەوەی ئەم قەڵەباڵغییەی کە لە بەندیخانەکاندا هەیە.

٣- ئازادکردنی بەمەرج یارمەتیدەرە بۆ کەمکردنەوەی تێچوونی ئەو پارەیەی کە بۆ ژیانی سزادراو جاکسازی خەرج دەکرێت.

٤- ڕێگە خۆشکەرە بۆ ئەوەی هونەرییەکان لە بارودۆخێکی هێمن و ئارام کارەکانیان ئەنجام بدەن.

٥- جێبەجێکردنی سیستەمی ئازادکردنی بەمەرج پاڵ بەلایەنی دەستەی هونەری و کارگێری بەندیخان دەنێت کە گرنگی تەواو بدەن بە ئەنجامدانی پرۆسەی پشکنین و پۆلێنکردنی بەندکراوان و بەرزکردنەوەی ڕاپۆرت لەسەریان.

٦- بەشداریدەکات لە کەمکردنەوەی ئەگەری گەڕانەوە بۆ تاوان.

مەرجەکانی سیستەمی ئازادکردنی بەمەرج

ئەگەر ئازادکردنی بەمەرج سیستەمێکی یاسایی و جیاکەرەوە بێت، ئەمە ئەوە دەگەیەنێت کە ئازادکردنی بەمەرج نادرێت بە هەموو سزادراوێك، تەنها بەم سزادراوانە نەبێت کە هەندێ مەرجی دیاریکراو هەیە تیایدا بەدی دەکرێت، لێرەدا بۆ زیاتر گەیشتن بە مەبەستەکەمان لەناسینی مەرجەکانی ئازادکردنی بەمەرج ئەم خاڵانە دەخەینەڕوو کە خۆی لە گرنگترین ئەم مەرجانە دەبینێتەوە کە پێویستە لە سزادراو هەبێت تاکو ئەم سیستەمە بیانگرێتەوە، سودمەندبن تیایدا مەرجەکانیش ئەمانەن:

١. **مەرجی پەیوەست بەو ماوەی کە سزادراو لەبەندیخانە بەسەری بردووە، لەمانەی خوارەوە پێك دێت:**

أ- پێویستە سزادراو سێ بەشی ماوەی سزاکەی لە بەندیخانە بەسەربردبێت.

ب- ئەو ماوەیەی بەندکراو لە بەندیخانە بەسەری دەبات لە (٩)مانگ کەمتر نەبێت.

ت- ئەگەر هاتوو سزاکانی یەك لەدوای یەك بن ئەوا ماوەکەی لەسەر بنەمای کۆی سزاکان ئەژمار دەکرێت.

٢. **مەرجی پەیوەست بە سزادراو لەمانەی خوارەوە پێك دێت:**

أ- سزادراو دەبێت ڕەفتاری باش بێت: ئازادکردنی مەرجدار هەر لەسەرەتاوە وەکو جۆرێك لە پاداشت پێشکەشی بە سزادراوان کراوە بەهۆی باشی ڕەوشت و ڕەفتاری لە دامەزراوە سزاییەکان، بەڵام دواتر گۆڕا بۆ سیستەمی شیاندنەوەی سزادراو، لەگەڵ ئەوەشدا باشی ڕفتاری سزادراو وەکو مەرجێك لە مەرجەکانی ئازادکردن مایەوە، ئەم مەرجەش گرنگی تایبەتی خۆی هەیە بۆ دووبارە شیاندنەوەی لەنێو کۆمەڵگا و گونجاندنی لەگەڵیدا، ئەویش بەشێوەی پێشکەشکردنی ڕاپۆرتەکان لەسەر بەندکراو لەلایەن لیژنەی هونەری بۆ بەڕێوەبردنی فەرمانگە.

ب- جەختکردنەوە لە دووبارە پابەندبوونی سزادراو بە پرۆگرام و مامەڵە سزاییەکان و سود وەرگرتن لێیان کە لەدامەزراوە سزاییەکاندا هەیە و هاوکاری سزادراو دەکات بۆ دووبارە گونجاندنەوەی لەگەڵ کۆمەڵگا.

ت- ئازادکردنی بەمەرجی سزادراو نەبێتەهۆی مەترسی لە ئاسایشی گشتی وولات، بە بۆچوونی هەندێك لەیاسادانەران ئازادکردنی بەمەرج هەندێك جار دەبێتەهۆی دروستکردنی مەترسی لەسەر ئاسایشی وڵات لە چەندین حاڵەتدا لەوانە (ترس لە دەستدرێژی کردنی کەسێك بۆ سەر سزادراو کە کێشەی لەگەڵی هەبوە یان دەستدرێژی کردنی سزادراو بۆ سەر شایەتدەر یاخود سزادراوی ئازادکراو ڕێك کەوتبێت لەگەڵ هاوڕێکانی ڕاستەوخۆ چالاکی تاوانکاری ئەنجام بدەن یاخود ترسی کاریگەری ئازادکردنی ئەم سزادراوە بۆ سەر ڕای گشتی).

پ- دەبێت سزادراو پابەندبوونە داراییەکانی کە پێی سزادراوە جێبەجێبکات لە دادگا تاوانییەکانی بۆی دانراوە، ئەم پابەندیانەش بریتییە لە قەرەبوکردنەوەی تاوان دژ پێکراو و پێبژاردنی دارایی ئەم مەرجەش

تـەنها بـۆ ئـەوە دادەنرێـت تـاکو سـزادراو هەسـت بـە پەشـیمانی بکات لـە ئەنجامـدانی تـاوان و شـوێنەواری تاوانەکەی بسڕێتەوە و مافی تاوان بەرامبەرکراو بداتەوە.

ج- وەرگرتنی ڕەزامەندی بڕیار لەسەردراو بۆ دانانی لە سیستەمی ئازادکردنی مەرجدار، چونکە رازی نەبوونی بەندکراو بەمانای بوونی کێشە و گرفت دێتە بەر دەمی، ئەمـەش ئەگـەری تـاوان دژ بـە ئـازادکراو، یـان بـە پێچەوانەوە دروستدەکات.

ئەو سزادراوانەی کە ئازادکردنی مەرجدار نایانگرێتەوە ئەمانەن :

أ- تاوانباری دووبارە گەڕاوە بۆ تاوان.

ب- سـزادراو سـزا درا بێـت بـە تـاوانی دژ بـە ئاسایشـی وولاٌت، یـان تـەزویرکردنی دراو یـان بەڵگـە داراییـەکانی حکومەت.

ت- سزادراو سزا درابێت بە تاوانی نێربازی یاخود دەستدرێژی کردنە سەر ناموسـی ئـافرەت بـەبێ ڕازیبـوونی یاخود دەستدرێژی کردنە سەر کەسێك تەمەنی لە (١٨) ساڵ تێپەری نەکردبێت، یاخود تاوانی جووتبـوونی ناشەرعی یاخود دەستدرێژیکردنی سێکسی لەگەڵ کەسانی ناو خێزانی خۆی یان بلاوبێکردنـی بەدرەوشـتی لەنێو کۆمەڵگا.

پ- سزادرابێت بە کارپێکردنی قورس یاخود بەندکراو بەهۆی تاوانی دزیی و بردنی سامانی ولاٌت بەندکرابێت، هەروەها ئەگەر پێشوتریش حکم کرابێت بەم تاوانانە.

تێبیی:- دەتوانرێ بـۆ جـاری دووەم بەنـدکراو ئـازاد بکرێـت دوای ئیلغـاکردنی ئـازادکردنی یەکـەم ئەگـەر بێـت و مەرجەکانی پەیوەست بەم سیستەمەی تیادا فەراهەم بکرێت لەو ماوەی کەماوە لە سزاکە.

٣. مەرجی پەیوەست بەلایەنی پەیوەندیدار بە پێدانی ئازادکردنی بەمەرج :

زۆر لـەبیروڕاکان پێیانوایـە کـە کاروبـاری ئـازادکردنی بەمـەرج بـدرێت بـە بەڕێوەبەرایـەتی فەرمانگـە سزاییەکان لەسەر بنەمای ئەوەی کە ئەم سیستەمە تەنیا هەموارکردنێکە، یاخود شیوازێکە بۆ گۆڕینی مامەڵەی سزایی کە فەرمانگـە سـزاییەکان هـەڵیانگرتوە، ئـەم فەرمانگەیـە بـەهۆی نزیکی پێگەکـەی لـە سـزادراوان زیـاتر شارەزاترە یاخود بەتواناترە لە ڕاوەستان و تێگەیشتنی کاروباری سزادراوان لە پێشکەوتنی کەسـایەتی سـزادراو و

ڕادەی شیاوی بۆ وەرگرتنی ئەم سیستەمە هەروەها تێگەیشتنی تەواوی هەیە لەوەی تاچەند سزادراو دەتوانێ لە تایبەتمەندیەکانی ئەم سیستەمە سوود وەربگرێت.

چاودێری کردن، واتە سەرپەرشتی ڕفتاری سزادراوی ئازادکراو لە کارکردن و بەسەربردنی کاتەکانی بەتاڵی و لێکۆڵینەوە لەو کارانەی کە دەیکات تا چەند پابەندە بەم ڕێنماییانەی کە لەسەری سەپێندراوە، بەڵام یارمەتی و هاوکاریکردن بریتییە لە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری و ئاسانکاری ماددی بۆ سزادراوی ئازادکراو بۆ دۆزینەوەی شوێنی نیشتەجێبوونی، یاخود کارێك یان ڕێنماییکردنی بۆ چارەسەرکردنی گیروگرفتەکانی، سیستەمی ئازادکردنی بەمەرج هەندێ مەرج دەخاتەسەر سزادراوی ئازادکراوی بەمەرج تاکو پابەندبێت پێیان و ماوەی ئازادکردنە بەمەرجەکەی کۆتایی بێت و بەبێ گرفت تەواو بێت، ئەم پابەندیانەش بریتین لە ڕەفتاری چاك و نیشتەجێبوون لە شوێنێکی دیاریکراو و نەگۆڕینی شوێنی نیشتەجێبوون بەبێ پرسی لایەنی چاودێریکەر، گەڕان بەدوای کار و ئەنجامدانی چارەسەری پزیشکی، نەچوون بۆ هەندێك شوێنی خراپ و پەیوەندی نەکردن بە ناوەندە تاوانکارییەکان یاخود هەرشتێ کە پەیوەندی بەتاوانەوە هەبێت و خۆپیشاندانی سزادراوی ئازادکراو بەلایەنی چاودێریکەر هەفتەی جارێك یان مانگی جارێك ڕاپۆرتێك پێشکەش بکات لەسەر بارودۆخی خۆی بەلایەنی پەیوەندیدار بەئازادکردنی بەمەرج، ئەو لیژنەیە دەتوانێت هەر پابەندبونێکی تر بسەپێنێ بەسەر سزادراوی ئازادکراو، جگە لەم پابەندبونانەی پێشوتر هەر کاتێ پێویست بکات دەتوانێ ئەم ڕێنمایی و پابەندبونانە بگۆڕێت لەماوەی ئازادکردنەکەدا.

بۆیە لادان لەم مەرج و ڕێنماییانەی کە باسکراوە لەلایەن سزادراوی ئازادکراوە کاتێ ئازادکراو پێشلکارییەك یاخود ڕەفتارێکی تاوانکاری ئەنجامدا ئەوا ئازادکردنەکەی هەڵدەوەشێتەوە و دووبارە دەگەڕێندرێتەوە بۆ بەندیخانە بۆ بەسەربردنی ئەو ماوەییەی کە سزاکەی ماویەتی وەکو هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری پێدانی ئازادکردنی بەمەرج بە بڕیاری بەڕێوبەری گشتی بەندیخانەکان دەبێت لەژێر ڕۆشنایی بڕیاری دادگایە کەداوا دەکات ئەم بڕیارە هەڵبوەشێتەوە، هەروەها دەبێت شانبەشانی بڕیارەکە هۆکارەکانی هەڵوەشاندنەوەی بڕیارەکەش ڕوون بکاتەوە.

دووەم: پرۆگرامی چاودێری دوایینە:

مەبەست لێی چاودێریکردنی ئازاد کراوە دوای بەجێهێشتی فەرمانگەی چاکسازی و درێژکردنی دەستی یارمەتی بۆی تا بتوانێ بگونجێتەوە لەگەڵ کۆمەڵگا و دوور بکەوێتەوە لە سەرپێچیکردنی یاسا.

ئەوەی لە پێشودا جەختمان لەسەر کردۆتەوە، پرۆسەی چاکسازی کۆتای نایەت بەکۆتایی سزا واتە بە ئازادکردنی بەندکراو بەردەوام دەبێت تا ئازادکراو پێگەیەکی کۆمەڵایەتی و ئابووری و پیشەیی جێگیر وەردەگرێت لەبەرئەوەی ئەو کاتەی کە بەندکراو ئازاد دەکرێت ڕووبەڕووی کۆمەڵێك کێشە و گرفت دەبێتەوە ،

وەك ئەستەمی گونجان لەگەڵ ژیان دوای ماوەی بەندكردن و ڕاهاتن لەسەر بێ بەشبوون لە ئازادی و گۆڕانكاری ئابووری و كۆمەڵایەتیانەی كە ڕووبەرووی ئازادكراو دەبێتەوە و قبوڵنەكردنی تاكەكانی كۆمەڵگایە بۆیان و ئارەزوونەكردنیان بۆ مامەڵەكردن لەگەڵیان بەهۆی لەكەی تاوانیان.

هیچ كەسێك ئامادەیی تیادا نیە كە خاوەن ڕابردووە تاوانیەكانی لەلای خۆیان كار پێ بكات ئەمە جگەلەوەی كە دەرگای كاری فەرمیشیان بەرووددا دادەخرێت بەهۆی ئەو مەرجانەی كە پەیوەستە بەم كارەوە، بەم شێوەیەش ئازادكراو خۆی بەرامبەر كۆمەڵێك گرفت دەبینێتەوە پێی دەگوترێت قەیرانی ئازادكردن، ئەمەش دووبارە پاڵی پێوەدەنێت بۆ دووبارە گەڕانەوەی بۆ تاوان لەژێر فشاری دابینكردنی پێداویستی ژیان، ئەمەش ئەو كاتە ڕوودەدات كەبێبەش دەبێت لە ژیانێكی شەرەفمەندانە و ناوەندێكی كۆمەڵایەتی قبوڵكراو، ئەمەش پاڵی پێوەدەنێت بۆ چۆنە نێو نێوەندێكی كۆمەڵایەتی قبوڵنەكراوی لادەرانە كە بەدیلێكی ئاسانە بۆی، سودی چییە ئەگەر بەندكراو ئامادەكراو بێت بۆ كاركردن و خۆگونجاندن لەو كاتەی كە خۆی لە ناو واقعێكدا دەبینێتەوە كە هەلێكی وای تیا نییە بۆ ژیانێكی كۆمەڵایەتی ئاسایی، بەهۆی ئەو لەكەیەی كە بەدوایەتی، هەروەها تێنەگەیشتنی كۆمەڵگا لە بارودۆخەكەی، بۆیە لەسەر دەوڵەت پێویستە هەموو هۆكارێكی گەرانەوە بۆ ژیانێكی سروشتی فەراهەم بكات لەرێگای دابینكردنی چاودێری بە هەموو شێوازەكانی، ئینجا چ ماددی بێت وەك دابینكردنی دارایی یان فەراهەم كردنی دەرفەتی كار و پێشكەشكردنی جلوبەرگ یان فەراهەمكردنی شوێنی حەوانەوە یان چارەسەری پزیشكی كە پێویستیان پێی هەیە و ناتوانن فەراهەمی بكەن، یاخود یارمەتی مەعنەوی وەكو ئامۆژگاری و ڕێنمایی و ئاراستەكردنی و یارمەتی دانیان بۆ ڕووبەڕووبونەوەی ژیان دوای ئازادكردنی یان چۆنیەتی زاڵبوونی بەسەر ئەو گرفتانەی كە ڕووبەڕوویان دەبێتەوە هەموو ئەوانە دەبێتەهۆی كەمكردنەوەی مەترسی گەڕانەوە بۆ تاوان، بۆیە لەسەر دەوڵەت پێویستە بەڕێوبەرایەتیەك یان بەشێك لەناو چاكسازی بكاتەوە تایبەت بە پێشكەشكردنی چاودێری بۆ بەندكراوان دوایی ئازادكردنیان، هەروەها ئەركی دەوڵەتە كە ڕای گشتی لە گرنگی هاوكاریكردنی ئازادكراوەكانی ئاگادار بكاتەوە و زێدەڕەوی نەكرێت لە پەراوێزخستن و قێزەوەنكردنیان لەبەرئەوەی ئەمە خزمەتی كۆمەڵگا ناكات و یەكێك لە هۆكارەكانی گەڕانەوە بۆ تاوان قەلاچۆ دەكات بەهۆی ئەو ڕۆڵە گرنگەی كە چاودێری دوایینە دەكرێت لەسەر دەوڵەت پێویستە ئەنجامدانی ئەم كارە بخاتە ئەستۆی توێژەرە كۆمەڵایەتییە كارامە و لێهاتوەكان.

کۆتایی

سەرچاوەکان:

یەکەم:- سەرچاوە سەرەکیەکان

أ- سەرچاوەی کوردی:

١- کەوسەر احمد خالند وهیمداد مجید علی ، زانستی سزا، ٢٠٠٥ .

٢- سابیر بەکر بوکانی ، تاوانبار و سزا .

٣- هیوا یاسین محمد رەوشی بەندکراوان لە دامەزراوەکانی چاکسازی و کۆمەلآیەتیدا نامەی ماستەر زانکۆی سلێمانی کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان ، ٢٠١٠ .

٤- مەحەمەد مەعروف عەبدوڵلاً، زانستی سزا، وەرگێرانی: کاوانی ئەنوەر مەسیفی، ٢٠١٢.

ب- سەرچاوزەی عەرەبی:

١- د. محمد نجيب حسني ، دروس في علم الاجرام وعلم العقاب،مطبعة جامعة ،القاهرة،١٩٨٢.

٢- د. عبود السراج ، علم الأجرام وعلم العقاب،مطبعة ذات السلاسل،الكويت،١٩٨٥ .

٣- د . محمد معروف عبدالله، علم العقاب ، مطبعة الطباعة المركزية، بغداد،١٩٨٩.

٤- علي احمد جعفر ،فلسفة العقاب والتصدي للجريمة، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر،بيروت، ٢٠٠٦.

٥- زانا احمد بيرداود ،معوقات العمل الأصلاحي في سجون اقليم كردستان العراق، رسالة ماجستير،جامعة صلاح الدين ،كلية الآداب ،قسم علم الاجتماع ،٢٠٠٧.

٦- عبدالجبار عريم، طرق علمية حديثة في اصلاح وتأهيل المجرمين والجانحين، مطبعة المعارف، بغداد، ١٩٧٥.

٧- محمد سيد فهمي، الخدمة الاجتماعية في مجال الجريمة والعقاب، المكتب الجامعي الحديث، الاسكندرية، ٢٠١٢.

٨- هدى حامد قشقوش، أصول علمي الإجرام والعقاب، دار النهضة العربية، القاهرة، ٢٠١٣.

دووەم : سەرچاوە لاوەکیەکان:-

١- محمد شلال العاني والمدرس علي حسن طوالية ، علم الاجرام والعقاب دار المسيرة، عمان ،١٩٩٨

٢- د. عادل يحيى ، مباديء علم العقاب ، شركة ناس للطباعة، القاهرة،٢٠٠٥

٣- د. محمد صبحي نجم ، أصول علم الأجرام والعقاب، دار الثقافة، عمان ،٢٠٠٨

٤- شرين عبدالحميد نبية ،السجون في ميزان العدالة والقانون ، منشأة المعارف، الاسكندرية، ٢٠٠٨.

نمونەی پرسیارەکان کورسی دووەم

٤٦- پشکنین چیە ؟ وەگرنگی لەچی دایە ؟

٤٧-گرنگی پشکنینی عەقلی یان دەروونی یان کۆمەلأیەتی لە چی دایە ؟

٤٨-باسی قۆناغەکانی پشکنین بکە ؟

٤٩- پۆلێن کردن چیە ؟ پێناسەی بکە ؟

٥٠-ئامانجی پۆلێنکردن لە دیدی رێساکانی کەمی مامەڵە کردن کردن لەگەڵ بەندکراوان چیە ؟

٥١-لەبەرچی هەوڵ وکۆششەکانی پۆلێنکردن تەنها ئاراستەی بەندکراوە ماوە درێژەکان دەکرێ؟

٥٢-ئەو پرۆگرامانەی لە رێگای سیستەمی پۆلێنکردن بۆ بەندکراوان دادەنرێت چ لە خۆ دەگرێ ؟

٥٣- پۆلێنکردن لە سیستەمی نوێدا چۆن بەندکراوان دابەش دەکات ؟

٥٤-لەبەرچی لەناو بەندیخانە رەگەزی مێ لە رەگەزی نێر جیادەکرێتەوە ؟

٥٥-گرنگی جیاکردنەوە لەسەر بنەمای تەمەن لە چی دایە ؟

٥٦-ئەو بنەمایانە چین کە دەبێت لیژنەی پۆلێنکردن رەچاویان بکات ؟

٥٧-چەند سیستەمی پۆلێن و پشکنینمان هەیە ؟ کامیان باشترینیانە لەبەرچی ؟

٥٨-مەبەست چیە لە سیستەمی تەواو بۆ پشکنین و پۆلێنکردن ؟

٥٩-ئەو بنەمایانە کامانەن کە خزمەتگوزاری کۆمەلأیەتی جەختی لەسەر دەکات ؟

٦٠- پێناسەی خزمەتگوزاری تاك بکە ؟

٦١-بۆچی فەترەی یەکەمی بەند کردنی بەندکراوان گرنگە ؟ کە دەبێت لەلایەن توێژەری کۆمەڵایەتی بایەخی پێ بدرێت ؟

٦٢-توێژەری کۆمەڵایەتی لە بواری خزمەتگوزاری تاك بەچەند قۆناغ کێشە یان گرفتی بەندکراوان چارەسەر دەکات ؟

٦٣-قۆناغە زانستیەکانی چارەسەرکردنی کێشەی بەنکراوان لەبواری خزمەتگوزاری تاك بە چەند قۆناغ چارەسەر دەکات ؟

٦٤-باس لە ئاما نجەکانی کارکردن بکە ؟ لەگەڵ کۆمەڵ یان گروپ لەبواری خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی ؟

٦٥-توێژەر چ رۆڵێکی هەیە لە رێکخستنی کاتی دەست بەتاڵی بەندکراوان ؟ وە گرنگی لە چی دایە؟

٦٦-ئەو رۆڵە پیشەییە چیە کە توێژەری کۆمەڵایەتی پێی هەڵدەستێ لە بواری رێکخستنی کۆمەڵگا ؟

٦٧-ئاما نجی سەرەکی لەخزمەتگوزاری تەندروستی لەچی دایە ؟

٦٨-ئامانج یان گرنگی شێوازەکانی خۆپاراستن لەچی دایە ؟

٦٩-سەبارەت بە شوێنی خەوتن و کارکردنی بەندکراوان رێساکانی لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان چی دەڵێ؟

٧٠-سەبارەت بە خواردنی بەندکراوان یان رێسای (٢٠) ی لەرێساکانی کەمی مامەڵە کردن لەگەڵ بەندکراوان چی دەڵێ؟

٧١- سەبارەت بە جل و بەرگ چ دەڵێ ؟

٧٢-رێسای (٢٤-٢٥) لەبواری تەندروستی باس لەچی دەکات لە بواری پشکنینی بەندکراوان باس لەچی دەکات ؟

٧٣-گرنگی دروست متمانە لەنێوان بەندکراو لە بەندیخانە لەچی دایە ؟

٧٤-مەبەستەکانی کارکردنی بەندکراوان بەچەند قۆناغ تێپەڕی بە کورتی دەستنیشانی بکە یان باسی بکە ؟

٧٥-ئەو مەرجانە چین کە دەبێت لە کارکردنی بەندکراوان لەناو بەندیخانە دا هەبێت یان فەراهەم بێ ؟

٧٦-یاسای (١٨-١٩-٢٠) دام دەزگای گشتی چاکسازی کۆمەڵایەتی لە عێراق چی دەڵێت لەبارەی ئیشکردنی بەندکراوان ؟

٧٧-چەند سیستەمی کارکرد نمان هەیە بیانژمێرە ؟ کامیان باشترینیانە روونی بکەوە ؟

٧٨-رێسای (٧٧) کەمی مامەڵە کردن لەگەڵ بەندکراوان سەبارەت بە فێرکردن چی دەڵێت؟

٧٩-گرنگی پرۆگرامی فێرکردن لەبەندیخانەدا لەچی دایە ؟

٨٠-مەبەست چیە لە فێرکردنی گشتی ؟

٨١-مەبەست چیە لە فێرکردنی هونەری ؟

٨٢-گرنگی بوونی کتێبخانە لەچی دایە لە بەندیخانە رێسای (٤٠) چی دەڵێت لەم بارەیەوە ؟

٨٣-باسی گرنگی پرۆگرامی ئایینی بکە؟

٨٤-ئامانج لە پەروەردەی ئایینی چیە؟

٨٥-ئەو ئەرکانە چین کە دەکەوێتە سەر ئەستۆی مامۆستای ئایینی ؟

٨٦-سیستەم لەبەندیخانە چەند مانا لە خۆدەگرێ؟

٨٧-سزای تەمبێ کردن چیە ؟ لەبەرچی لەسەردەمی وەك ئەمڕۆدا سوکراوەتەوە بەشێوەیەك کەمیانڕەوەو ئامانجی تۆڵە سەندنەوە نیە ؟

٨٨-گرنگی بایەخدان بەگازندەی بەندکراوان لەچی دایە ؟

٨٩-گرنگی پاداشت چیە ؟ و چەند جۆری هەیە ؟

٩٠-ئەو مەرجانە چین کە دەبێت لە سزای تەمبێ کردن فەراهەم بکرێ؟

٩١-لەبەرچی دەبێت پشکنین بە درێژایی سزای زەوتکردنی ئازادی بەردەوام بێت ؟

٩٢-ئەو مەرجە گشتیانە کامانەن کە دەبێت لە بینایەی بەندیخانەدا فەراهەم بکرێ؟

٩٣-شوێنی بینای بەندیخانە دەبێت لە کوێ بێت ؟ وەلەبەرچی ؟

٩٤-قەبارەی بینای بەندیخانە دەبێت چۆن بێت ؟ ئەومەرجانە کامانەن کە دەبێت لەقەبارەی بینای بەندیخانە فەراهەم بکرێ ؟

٩٥-رێسای (٣٧) ی لایەنی کەمی مامەڵەکردن لەگەڵ بەندکراوان سەبارەت بەسەردانکردن چی دەڵێت ؟

٩٦-یاسای سیستەمی چاکسازی کۆمەلآیەتی هەرێمی کوردستان لە ماددەی (٤٠) سەبارەت بە مۆڵەتی خێزانی چی دەڵێت ؟

٩٧-باسی مەرجەکانی مۆڵەتی چوونە ماڵەوەی بەندکراو بکە ؟

٩٨-باسی گرنگی مۆڵەتی چوونە ماڵەوە بکە ؟

٩٩-باسی گرنگی پەیوەندی تەلەفۆنی بۆ بەندکراو بکە ؟

١٠٠-باسی گرنگی بوونی ئیدارەی سزای ناوەند بکە ؟

١٠١-ئەو ئەرکانە چین کە دەکەوێتە سەر ئەستۆی ئیدارەی سزای ناوەند ؟

١٠٢-چەند جۆرە پشکنین هەیە ؟ (تەفتیش)؟

١٠٣-تەفتیش لە بەندیخانەکان گرنگی لەچی دایە ؟ چەند جۆری هەیە ؟ وە رێسای (٥٥) کەمی مامەڵەکردن سەبارەت بەو بابەتە چی دەڵێت ؟

١٠٤-ئەو پابەندیانە کامانەن کە دەخرێتە سەر فەرمانبەران لە فەرمانگە چاکسازیەکان؟

١٠٥-ئازادکردنی مەرجدار چیە ؟ وەگرنگی بۆ بەندکراوان لەچی دایە ؟

١٠٦-ئازادکردنی مەرجدار چیە ؟ وەگرنگی بۆ بەرێوەبەرایەتی بەندیخانە چییە ؟

١٠٧-ئازادکردنی مەرجدار چیە؟ سوودی بۆ بەندکراوچیە ؟

١٠٨-ئازادكردنی مەرجدار چیە ؟ مەرجەكانی پەیوەست بەسزادراوەوە چین یان بەماوە یان بەجۆری تاوان؟
١٠٩-ئەو تاوانبارانەی كە ئازادكردنی بەمەرج نایانگرێتەوە كامانەن ؟
١١٠-چاودێری دواییینە چیە ؟ گرنگی لەچی دایە ؟ چەند جۆری هەیە ؟

بابەتی چاكسازی تاوانباران - قۆناغی چوارەمی بەشی كۆمەڵناسی

مامۆستایی بابەت:

د. زانا أحمد پیرداود

م. ی. روستم صابر مصطفى